

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEIO UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Οι Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Βιομηχανίας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΙΜΩΝ ΔΗΜ. ΣΙΡΛΑΝΤΖΗΣ

2019

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Υφαντής, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Μαριλένα Κοππά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κίμων Δημ. Σιρλαντζής, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στους καθηγητές μου και στην οικογένειά μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	7
Σκοπός.....	12
Προϋποθέσεις.....	13
Κεφάλαιο πρώτο: Η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία από το 1945 μέχρι σήμερα.....	
Γενικά.....	15
Κεφάλαιο δεύτερο: Το θεσμικό πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.....	
Γενικά.....	25
Κεφάλαιο τρίτο: Οι προοπτικές της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.....	
Εισαγωγή.....	33
Ενέργειες και Δραστηριότητες.....	36
Προκλήσεις-ευκαιρίες για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία.....	48
Κεφάλαιο τέταρτο: Συμπεράσματα-προτάσεις.....	
Συμπεράσματα.....	56
Προτάσεις.....	58
Πηγές-βιβλιογραφία.....	60

Περίληψη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε μία φάση της βραχύβιας ιστορίας της η οποία χαρακτηρίζεται από πολλαπλές προκλήσεις. Έχοντας δημιουργήσει το πρότυπο της ένωσης δημοκρατικών κρατών τα οποία λειτουργούν συναινετικά με τη χρήση κατάλληλων θεσμικών οργάνων και διαδικασιών, καθιερώθηκε ως μία παγκόσμια δύναμη με σημαντικό πολιτισμικό και οικονομικό εκτόπισμα. Ένας από τους βασικούς μοχλούς οικονομικής της ανάπτυξης είναι η αμυντική της βιομηχανία που αποτελεί σημαντικό εργαλείο στο πεδίο εφαρμογής της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ που ανακοινώθηκε το 2016. Σε μία περίοδο που η οικονομική της ανάπτυξη παρουσιάζει κόπωση εν μέσω της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης και με σημαντικά προβλήματα να την προκαλούν, η ΕΕ επιδιώκει με θέσπιση κατάλληλων μηχανισμών να υποστηρίξει την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, η οποία καλείται να αξιοποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, τις επιστημονικές και τεχνολογικές ικανότητές της, καθώς και την κουλτούρα συνεργασιών που έχει αναπτύξει σε πολλές περιπτώσεις κατά το παρελθόν, προκειμένου να ατενίζει το μέλλον με μεγαλύτερη αισιοδοξία, έχοντας ενισχύσει την αμυντική και τεχνολογική της βάση και επενδύοντας σε εφαρμογές της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, στην κατεύθυνση δημιουργίας των κρίσιμων στρατιωτικών εφαρμογών και δυνατοτήτων της επόμενης γενιάς. Σταθμό ορόσημο για τις προοπτικές της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας θα αποτελέσουν τα δύο πολυεθνικά projects που έχουν ξεκινήσει και αφορούν στο μαχητικό αεροσκάφος έκτης γενιάς (Future Combat Air System-FCAS).

Λέξεις – κλειδιά: Ευρωπαϊκός Αμυντικός Οργανισμός, Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία, Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση, Υλικά Διττής Χρήσης, Παγκόσμια Στρατηγική ΕΕ, FCAS

The perspectives of european defence industry

Kimon Dim. Sirlantzis

Abstract

European Union (EU) is going through a period of its short history that is confronted with multiple challenges. Having constructed the role model of the united european states that collaborate with consensus and the use of proper institutions and procedures, it has been established as a global power with substantial cultural and economical weight. One of its principal pillars of financial growth has been the defence industry that constitutes an essential tool in the field of its Global Strategy that was promulgated in 2016. In times that suffers from growth fatigue, while its causes constantly persist and further deteriorate the financial domain, EU has envisioned and pursued the development of proper mechanisms for the sustainable growth and longevity of defence industry. The european defence industry is challenged to make good use of its comparative advantages, its scientific and technological skills and the culture of collaboration that has been consolidated in many cases in the past, in order to enhance its defence and industrial technological base, by investing in projects of the fourth industrial revolution that will lead in the development of military capabilities that are crucial in the future battlefield. A sign that the european defence industry might have a promising future is the potential milestone of the two multinational projects that have been launched and concern the future combat air system (FCAS) or, in other words, the sixth generation fighter aircraft.

Key words: European Defence Agency, European Defence Fund, Permanent Structured Cooperation, Fourth Industrial Revolution, Dual use materials, EU Global Strategy, FCAS

Εισαγωγή

Όταν στις αρχές της δεκαετίας του 1950 προωθήθηκε από τη Γαλλία το σχέδιο για μία Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας (ΕΚΑ), το οποίο μετεξελίχθηκε παίρνοντας συγκεκριμένη μορφή με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)¹ το 1952, στόχος και βασική αιτία του σχεδίου ήταν να διατηρηθεί ένας βαθμός ελέγχου στον επανεξοπλισμό της Γερμανίας. Παρακινούμενες από ιδεολογικά κριτήρια και στη βάση των εθνικών τους συμφερόντων, οι έξι χώρες που δημιούργησαν την ΕΚΑΧ είχαν ως στόχο την εκκίνηση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, αλλά και την εγγύηση της ασφάλειάς τους μέσω της ΕΚΑ και του ΝΑΤΟ.

Η εξέλιξη δεν διαγράφηκε όπως είχε αρχικά σχεδιαστεί. Σε εκείνη την πρώτη φάση της ζωής του ευρωπαϊκού εγχειρήματος διεφάνη ότι τα κυριαρχικά δικαιώματα κάθε κράτους στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας υπερτερούσαν των οποιοδήποτε υπερεθνικών, κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών, ιδιαίτερα στους τομείς άμυνας και ασφάλειας, που αποτελούσαν τον ισχυρό πυρήνα των ζωτικών συμφερόντων κάθε κράτους. Εξάλλου, η παρουσία του ΝΑΤΟ υποστήριζε με τον καλύτερο τρόπο τις απαραίτητες εγγυήσεις ασφαλείας έναντι του σοβιετικού κινδύνου.

Έτσι, για περίπου τέσσερις δεκαετίες και μέχρι τη λήξη του ψυχρού πολέμου, ο ρόλος του ΝΑΤΟ στην ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια παρέμενε κυριαρχικός, χωρίς την ανάγκη για διαμόρφωση κάποιας αυτόνομης ευρωπαϊκής πολιτικής ασφαλείας, με εξαίρεση τη διαμόρφωση ενός διακυβερνητικού συστήματος συνεργασίας, γνωστού ως Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ), τον Οκτώβριο του 1970. Παρόμοια ήταν τα πράγματα και στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, η οποία παρέμενε κατακερματισμένη στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), όπως είχε μετονομαστεί η ΕΚΑΧ, δεδομένου ότι οι πολιτικές και συνακόλουθες στρατηγικές των κρατών εμφορούνταν ακόμη από ιδεολογικά κριτήρια και όχι από οικονομικά. Φωτεινή εξαίρεση απετέλεσε η συνεργασία μεταξύ

¹ Η ΕΚΑΧ δημιουργήθηκε από τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο το 1952.

Δυτικής Γερμανίας, Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) και Ιταλίας για τη συμπαραγωγή του μαχητικού αεροσκάφους Tornado και την κατασκευή 992 μονάδων κατά την περίοδο 1979-1998.

Το επιτυχημένο πείραμα του Tornado, η πετρελαϊκή κρίση του 1973, η είσοδος του ΗΒ στην ΕΟΚ την ίδια χρονιά, αλλά και άλλοι λόγοι συνετέλεσαν στην άμβλυση των ιδεολογικών αγκυλώσεων και συνέβαλαν στην ενίσχυση της ιδέας για εκτεταμένες συνεργασίες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ακόμη ευρωπαϊκής κοινοπραξίας και τη συμπαραγωγή του μαχητικού αεροσκάφους Eurofighter-Typhoon, με την κατασκευή μέχρι σήμερα περίπου 550 μονάδων έναντι πάνω από 620 παραγγελθεισών.

Τα πράγματα άλλαξαν δραματικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η απομάκρυνση του σοβιετικού κινδύνου- το τέλος της ιστορίας κατά τον Francis Fukuyama- οδήγησε σε προσωρινή αποστρατικοποίηση της ατζέντας ασφαλείας της ΕΟΚ, προκάλεσε μεγάλη καθυστέρηση στην υλοποίηση του προγράμματος Eurofighter και επέφερε πλήρη αλλαγή στο ρόλο και την αποστολή του ΝΑΤΟ. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ που υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1992 και τέθηκε σε ισχύ το 1993, θέσπισε τη μετεξέλιξη της ΕΟΚ και τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ενώ παράλληλα κατέγραψε τα πρώτα βήματα για τη διαμόρφωση μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ).

Μολονότι αρχικά υπήρξε στόχος και επιδίωξη στους κόλπους της ΕΕ για υιοθέτηση κοινών πολιτικών σε θέματα άμυνας, στη συνέχεια εμφανίστηκαν διαφορετικές τάσεις και ομαδοποιήσεις κρατών είτε υπέρ μιας διακυβερνητικής Ευρώπης (φιλοατλαντιστές με προεξάρχοντα το ΗΒ), είτε υπέρ μιας πιο κοινοτικοποιημένης Ευρώπης (με προεξάρχοντα κράτη τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία), ενώ υπήρξε και η κατηγορία των μάλλον ουδέτερων κρατών. Οι ομαδοποιήσεις αυτές έμελλε να χαρακτηρίζουν την ΕΕ κατά τη διαμόρφωση της ΚΕΠΠΑ μέχρι και σήμερα.

Το καίριο και αποφασιστικό βήμα στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας προήλθε από μία αγγλο-γαλλική πρωτοβουλία, την οποία οι δύο κυβερνήσεις επεξεργάστηκαν στη Διάσκεψη του Σαιν Μαλό, το Δεκέμβριο του 1998.

Αποσκοπούσε στη συνεργασία των δύο χωρών για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας, χωρίς όμως να υπονομεύεται ο παραδοσιακός ρόλος του NATO. Η συμφωνία αυτή άλλαξε το χάρτη της ευρωπαϊκής ασφάλειας και συνέβαλε στην εκκίνηση μιας νέας διαδικασίας στην ΕΕ².

Στη συνέχεια και συγκεκριμένα στις 27 Ιουλίου του 2000 υπεγράφη μία συμφωνία πλαίσιο (Letter of Intent Framework Agreement Treaty) μεταξύ των έξι μεγαλύτερων κρατών κατασκευής αμυντικού υλικού στην Ευρώπη, ήτοι της Γαλλίας, Γερμανίας, ΗΒ, Ισπανίας, Ιταλίας και Σουηδίας, προκειμένου να δρομολογηθεί η κατάλληλη αναδιοργάνωση της αμυντικής βιομηχανίας και να προωθηθεί μια πιο ανταγωνιστική και ισχυρή Ευρωπαϊκή, Αμυντική, Τεχνολογική και Βιομηχανική Βάση (EATBB) στη διεθνή αγορά αμυντικού υλικού³.

Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και η μετέπειτα εισβολή στο Ιράκ(2003) οδήγησαν στην υιοθέτηση της πρώτης Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας, η οποία προσδιόρισε και κατέγραψε τις σημαντικότερες απειλές για την ΕΕ. Η εν συνεχεία απόρριψη της Συνθήκης για το Σύνταγμα της Ευρώπης, με τα αρνητικά δημοψηφίσματα της Γαλλίας και της Ολλανδίας το Μάιο και Ιούνιο του 2005, οδήγησαν στη Συνθήκη της Λισαβόνας που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 18-19 Οκτωβρίου 2007 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009. Στη Συνθήκη ενισχύονται και εξειδικεύονται έτι περαιτέρω προβλέψεις αναφορικά με την Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ) της ΕΕ, όμως η προσέγγιση εξακολουθεί να παραμένει διακυβερνητική και η πρωτοκαθεδρία του κάθε κράτους-μέλους στα θέματα άμυνας και ασφάλειας παραμένει αδιατάρακτη και δεν αμφισβητείται.

Από τον Ιούλιο του 2013, πολλά ευρωπαϊκά κράτη με προεξάρχοντα τη Γαλλία και τη Γερμανία υπέβαλαν συγκεκριμένες προτάσεις για την περαιτέρω ενίσχυση αλλά και τη διόρθωση των αδυναμιών της ΚΠΑΑ. Οι προτάσεις τους απευθύνονταν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και αφορούσαν και τους τρεις θεματικούς πυλώνες της ΚΠΑΑ. Οι Βρετανοί ήταν πολύ διστακτικοί σε οποιαδήποτε εμβάθυνση

² Κοπά Μαριλένα, Η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας, Εκδόσεις Πατάκη, 2016, σελ. 62

³ <https://www.gov.uk/guidance/letter-of-intent-restructuring-the-european-defence-industry>

της ΚΠΑΑ, ενώ στο βρετανικό τύπο είχε αναπτυχθεί η φοβία ότι στόχος ήταν η υπονόμηση του ΝΑΤΟ, η δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού, ή ακόμη και η αύξηση των εξουσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έναντι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε ζητήματα ΚΠΑΑ. Εκτιμάται ότι η πρόθεση της Γαλλίας και Γερμανίας είναι να χρησιμοποιούν την ΚΠΑΑ και το ΝΑΤΟ ως συστατικά στοιχεία στην υπηρεσία της Ευρώπης- δεδομένου ότι οι ΗΠΑ έχουν κάνει τις στρατηγικές επιλογές τους προς την Ασία και τον Ειρηνικό (Asia pivot)-και να τα αξιοποιούν συμπληρωματικά στη στήριξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και όχι ανταγωνιστικά. Ο σεβασμός των δύο θεσμών (ΕΕ και ΝΑΤΟ) θα πρέπει να θεωρείται δεδομένος, όπως και η αυτονομία τους στη λήψη αποφάσεων.

Η απόφαση του ΗΒ να αποχωρήσει από την ΕΕ, αναμφίβολα θα οδηγήσει σε διαφοροποίηση των ισορροπιών μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ και φυσικά θα έχει επιπτώσεις στην περαιτέρω εμβάθυνση της ΚΠΑΑ. Ήδη η Γερμανία δημοσίευσε τη Λευκή Βίβλο της για την Άμυνα, ενώ και η Γαλλία, δια του Προέδρου της, επεσήμανε ότι παρόλο που η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ ΝΑΤΟ-ΕΕ είναι μεγαλύτερη από ποτέ, οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας δεν είναι δυνατό να ετεροπροσδιορίζονται.

Είναι πασιφανές ότι το Brexit, σε συνδυασμό και με ευρύτερες γεωπολιτικές εξελίξεις στην περιοχή, θα οδηγήσει την Ευρώπη σε πολιτικές που θα στοχεύουν στην ενίσχυση της, όσον αφορά στα θέματα ασφάλειας και άμυνας, χωρίς να αμφισβητείται ο παραδοσιακός ρόλος του ΝΑΤΟ, που θα συνεχίσει να αποτελεί τον πιο σημαντικό αμυντικό βραχίονα για την Ευρώπη. Θα είναι πράγματι πολύ ενδιαφέρουσα η έκταση και εμβάθυνση των πολιτικών της ΚΠΑΑ στην εξελικτική πορεία τους, χωρίς τον σημαντικότερο εκπρόσωπο των ατλαντιστών στην Ευρώπη, η έκταση στην υλοποίηση κυρίως των γαλλικών προτάσεων για ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία και η πιθανότητα να δημιουργηθεί ένα μόνιμο ευρωπαϊκό, επιχειρησιακό στρατηγείο, κατά το πρότυπο του Νατοϊκού SHAPE, ώστε να μπορεί η ΕΕ να σχεδιάζει οργανωμένα και μεθοδικά και στη συνέχεια να εκτελεί αποτελεσματικά κάθε είδους στρατιωτική επιχείρηση που η ίδια αναλαμβάνει.

Ένα σημείο ανησυχίας είναι ο βαθμός στον οποίο θα μπορέσουν να υποστηριχθούν οι πολιτικές της ΚΠΑΑ μετά το Brexit, λαμβάνοντας υπόψη ότι το

ΗΒ είναι η μεγαλύτερη αμυντική δύναμη εντός της Ευρώπης με τη μεγαλύτερη συνεισφορά σε αμυντικές δαπάνες. Η διαφαινόμενη μείωση στις στρατιωτικές ικανότητες της Ευρώπης δεν θα είναι το μοναδικό αρνητικό αποτέλεσμα. Σε μια περίοδο που η Ευρώπη διψά για περισσότερες επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία, καθώς και έρευνα και ανάπτυξη, το Brexit φαίνεται ότι μάλλον θα διευρύνει το χάσμα μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ στους παραπάνω τομείς, με προφανείς αρνητικές επιπτώσεις και στην ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών.

Επιπρόσθετα, δεν θα πρέπει να αποκλειστεί το ενδεχόμενο της καθυστέρησης στην ολοκλήρωση της ΚΠΑΑ, ένεκα της εσωστρέφειας και της παλινδρόμησης μεταξύ διαφορετικών απόψεων εντός της ΕΕ, οι οποίες δεν θα μπορέσουν να βρουν κοινούς τόπους: Η πρόσφατη γαλλοβρετανική στρατιωτική συνεργασία για τη μελέτη και ανάπτυξη του μαχητικού αεροσκάφους 6ης γενιάς (FCAS) που τελικά δεν ευδοκίμησε και εξελίχτηκε σε συνεργασία μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας, δύναται να οδηγήσει στην αντικατάσταση των πανευρωπαϊκών ή πολυμερών προσπαθειών από διμερείς και στη δυνητική υποκατάσταση της ΚΠΑΑ από διακρατικές συνεργασίες. Στο θέμα αυτό οι εκτιμήσεις ποικίλουν, ενώ είναι φανερό ότι τα κράτη-μέλη συνεχίζουν να λειτουργούν με γνώμονα το εθνικό και όχι το ευρωπαϊκό (υπερεθνικό συμφέρον).

Είναι σίγουρο ότι θα υπάρχουν επιπτώσεις στην ΚΠΑΑ και σε ολόκληρη την ΕΕ από το Brexit. Το υπό διαμόρφωση νέο γεωπολιτικό περιβάλλον θα παίξει επίσης πολύ σημαντικό ρόλο. Η ΕΕ εκτόνησε μία νέα Παγκόσμια Στρατηγική στη γραμμή του πνεύματος και του γράμματος της Συνθήκης της Λισαβόνας. Η στρατηγική αυτή παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2016, όπου και τονίστηκαν οι βασικές ευρωπαϊκές προτεραιότητες, ενώ επιβεβαιώθηκαν τα συμφέροντα και οι αξίες της Ευρώπης. Στα θέματα αμυντικής συνεργασίας καταγράφηκε η ανάγκη για μία αξιόπιστη ΚΠΑΑ, αλλά και για μία ανταγωνιστική ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, για την αυτονομία της Ευρώπης. Επιπλέον, η αποτελεσματική πολυμέρεια της ΕΣΑ 2003 εγκαταλείπεται για περισσότερο φιλόδοξες προσεγγίσεις. Δηλωτικό αυτού είναι η αναφορά στην ανάγκη εφαρμογής του άρθρου 4 της Συνθήκης της Λισαβόνας. Είναι φανερό ότι η ΚΠΑΑ στη νέα στρατηγική

ολοκληρώνεται με συνεργασίες με τους φορείς επιβολής του νόμου, ενώ σχετίζεται με την ανθρωπιστική βοήθεια, καθώς και με οικονομικές πολιτικές περί ανάπτυξης.

Πώς όμως οι ανωτέρω περιγραφείσες εξελίξεις δύνανται να επηρεάσουν την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία και να ενισχύσουν τη θετική προοπτική της στο άμεσο μέλλον; Είναι προφανές ότι στο βαθμό που η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θα προχωρήσει και θα περιλαμβάνει την εμβάθυνση και ενίσχυση της ΚΠΑΑ, βασικός μοχλός της ολοκλήρωσης θα είναι η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία. Δύο είναι οι βασικοί λόγοι της ανάπτυξης της αμυντικής βιομηχανίας: η φιλοδοξία της ΕΕ να αυξήσει τη στρατιωτική ισχύ της προκειμένου να ενισχύσει το διεθνές προφίλ της ως εξέχουσα Hard Power και η οικονομική άνοδος ένεκα της εξειδικευμένης αμυντικής τεχνολογίας και των δυνητικών οφελημάτων της, η οποία σε συνδυασμό με τα λοιπά συγκριτικά πλεονεκτήματά της σε άλλα επίπεδα όπως η διπλωματία και το πολιτισμικό-πολιτιστικό κεφάλαιο θα την καθιερώσει ως αδιαφιλονίκητη Smart Power.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία από τη λήξη του Β΄ ΠΠ μέχρι σήμερα και να εξεταστούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία της σε σχέση με το ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον, με σκοπό να εξαχθούν συμπεράσματα για τις δυνατότητες, το ρόλο και τις προοπτικές της, αλλά και τις επιδιώξεις των βασικών δρώντων που την απαρτίζουν και την επηρεάζουν, καθώς και να διατυπωθούν προτάσεις σχετικά με τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει στις σχέσεις ΕΕ- ΝΑΤΟ.

Για την εκπόνηση της εργασίας έχει τεθεί ως δεδομένο ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση θα συνεχίσει να διαμορφώνεται με τον ίδιο ρυθμό και τις δυσκολίες που είχε να αντιμετωπίσει μέχρι και σήμερα, ενώ εικάζεται ότι η έξοδος του ΗΒ από την ΕΕ μάλλον θα οδηγήσει σε πιο κοινοτικές και υπερεθνικές πολιτικές, όσον αφορά τα θέματα της ΚΠΑΑ και σε εναρμόνιση εθνικών και ευρωπαϊκών επιδιώξεων που δυνητικά θα οδηγήσουν σε ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται ιστορική αναδρομή στην ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία από τη λήξη του Β΄ ΠΠ μέχρι και σήμερα. Στο δεύτερο περιγράφονται όλα τα θεσμικά εργαλεία, οι πολιτικές και τα οικονομικά μέσα που παρέχονται σε επίπεδο ΕΕ για την ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο τρίτο εξετάζονται οι προοπτικές της αμυντικής βιομηχανίας σε ένα μεταβαλλόμενο πλαίσιο με πολλαπλούς δρώντες, προκλήσεις, ευκαιρίες και απειλές, ενώ καταγράφονται πολλά παραδείγματα επιτυχημένων αμυντικών προγραμμάτων, προερχομένων από τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες κατά μόνας ή μέσω συνεργασιών. Στο τέταρτο διατυπώνονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις σχετικά με τις προοπτικές της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, προκειμένου η τελευταία να παραμείνει επίκαιρη, ελκυστική, ανταγωνιστική και να διατηρήσει την κυριαρχική της θέση στην παγκόσμια αγορά των αμυντικών εξοπλισμών.

Προϋποθέσεις

Έχουν ληφθεί υπόψη οι κάτωθι προϋποθέσεις:

1. Ο κόσμος θα παραμείνει πολυπολικός, με μία σαφή υπερδύναμη, τις ΗΠΑ, δύο με τρεις μεγάλες δυνάμεις (Κίνα, Ρωσία και πιθανότατα λίαν συντόμως την Ινδία), καθώς και αρκετούς περιφερειακούς παίκτες, οι οποίοι άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο θα εμφανίζονται διεκδικητικοί και με κύριο όπλο τη σκληρή ισχύ τους θα απαιτούν περισσότερα από τη διεθνή κοινωνία, προκειμένου να ικανοποιούν το εθνικό τους αφήγημα.

2. Οι βασικές εξελίξεις που αφορούν το σύστημα των εθνών-κρατών, το άναρχο διεθνές σύστημα, την εξέλιξη της τεχνολογίας και την παγκοσμιοποίηση, θα συνεχίσουν τη γραμμική τους μεταβολή, χωρίς τεράστια άλματα προς τα εμπρός ή οπισθοδρομήσεις, τα οποία δύναται να διαστρέψουν δραματικά την πορεία του κόσμου, όπως αυτή έχει καταγραφεί τα τελευταία διακόσια και πλέον χρόνια, μετά τη Γαλλική Επανάσταση και την εδραίωση της δημοκρατίας σε μεγάλα μέρη του πλανήτη.

3. Η ΕΕ θα συνεχίσει να υπάρχει ως μεγάλη οικονομική δύναμη κι έχουσα πολιτισμική επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο, χωρίς να είναι μεγάλη στρατιωτική υπερδύναμη, αλλά μέσω της αποφασιστικής πορείας της προς την πολιτική ενοποίηση θα αποκτήσει πολυεπίπεδη επιρροή, ανάλογη με τις οικονομικές της δυνατότητες.

Κεφάλαιο πρώτο

Η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία από το 1945 μέχρι σήμερα

Γενικά

Μέχρι τη δεκαετία του '60 οι εθνικές αμυντικές βιομηχανίες λειτουργούσαν εθνικά και δεν υπήρχαν αξιοσημείωτες συνεργασίες στον αμυντικό τομέα που να μην είναι ενδεδυμένες με τον κρατικό μανδύα προστασίας. Η αρχή έγινε τη συγκεκριμένη δεκαετία και αφορούσε σε διακυβερνητικές συνεργασίες, όπως η Γαλλογερμανική για τα προγράμματα των αεροσκαφών Transall C-160 και Alphajet, αλλά και διαφόρων πυραύλων κατά τανκς, η Γαλλοβρετανική συνεργασία για το αεροσκάφος Jaguar, τον πύραυλο Martel και τα τρία ελικόπτερα Lynx, Puma και Gazelle, καθώς και η Γαλλοϊταλική συνεργασία στο πεδίο των τακτικών πυραύλων. Τα παραπάνω προγράμματα υλοποιήθηκαν στη διάρκεια των δεκαετιών '60 και '70 χωρίς ευρύτερες συνεργασίες μεταξύ των κρατικών βιομηχανιών, δεδομένου ότι η προστασία των συμφερόντων τους αποτελούσε βασική εθνική επιταγή των συμμετεχόντων κρατών.

Στα επόμενα χρόνια και μέχρι τα μέσα του '90, τα προγράμματα ήταν σαφώς πιο πολύπλοκα και απαιτούσαν πολύ πιο διαρθρωμένες συνεργασίες, κυρίως σε θέματα σχεδίασης και παραγωγής. Επιπλέον, στον τομέα της εξυπηρέτησης πελατών, στο marketing, αλλά και στην εξυπηρέτηση after-sales δημιουργήθηκαν θυγατρικά σχήματα, τα οποία προήγαγαν την βιομηχανική σχέση μέσω του αμοιβαίου οικονομικού ενδιαφέροντος. Έτσι εμφανίστηκαν τα πρώτα βιομηχανικά και εμπορικά σχήματα μεταξύ των εταιρειών, τα οποία όμως διατηρούσαν τις ξεχωριστές τους ταυτότητες. Σαφώς υπήρχαν ακαμψίες και νωθρότητα στην απρόσκοπτη λειτουργία των συνεργασιών, ενώ η μεγαλύτερη στρέβλωση αφορούσε στην εφαρμογή της αρχής της αντιστάθμισης (juste retour), σύμφωνα με την οποία οποιαδήποτε κρατική οικονομική συμμετοχή σε κάποιο πρόγραμμα θα έπρεπε να αντανακλάται σε αντίστοιχο επίπεδο συμμετοχής της οικίας αμυντικής βιομηχανίας. Η υπόψη περιοριστική αρχή είχε ως αποτέλεσμα, σε πολλές περιπτώσεις, τη δημιουργία μη

αποδοτικών βιομηχανικών δομών που μπορεί να οδηγούσε σε πανομοιότυπη αναπαραγωγή των ίδιων γραμμών αναπαραγωγής.

Σταδιακά και μέχρι την έλευση του 21ου αιώνα, υπήρξαν πολλές εταιρείες που συνεργάστηκαν σε κοινές περιοχές δραστηριοτήτων. Οι συνεργασίες αυτές οδήγησαν στη δημιουργία κοινοπραξιών, μερικές από τις οποίες ήταν η Eurocopter (μεταξύ της Γαλλικής Aerospatiale και της Γερμανικής DASA) και η Alenia Marconi Systems (μεταξύ της Ιταλικής Fimmeccanica και της Βρετανικής GEC-Marconi). Και στις περιπτώσεις αυτές υπήρξαν δυσκολίες λόγω πολύπλοκων εσωτερικών δομών, οργανωσιακών σχημάτων που στήριζαν περιορισμένο κύκλο εργασιών και προγραμμάτων, καθώς και πανομοιότυπης αναπαραγωγής ίδιων σχημάτων και προσπαθειών.

Παράλληλα με τις διακρατικές στρατηγικές κινήσεις των αμυντικών βιομηχανιών, από τη δεκαετία του '80 ξεκίνησε η ιδιωτικοποίησή τους. Έτσι, στο Ηνωμένο Βασίλειο συντηρητικές κυβερνήσεις ιδιωτικοποίησαν το μεγαλύτερο μέρος των αμυντικών βιομηχανιών, όπως την British Aerospace (BAE), τη Rolls Royce, τη Royal Ordnance, τη Royal Dockyards και άλλες. Στην ίδια λογική, η Γερμανική DASA προχώρησε και στη στρατηγική της εξαγοράς ολόκληρων εταιρειών ή μετοχικού κεφαλαίου, ου αφορούσε εταιρείες όπως την MBB, την Domier, την Fokker, την MTU, AEG και άλλες.

Στην υπόλοιπη Ευρώπη παρόμοιες στρατηγικές υλοποιήθηκαν: στην Ισπανία πωλήθηκε το 66% της Indra, στην Ιταλία το κράτος αποχώρησε μέχρι το 2000 εξ'ολοκλήρου από τους ομίλους της Finmeccanica και Fincantieri, στην Ελλάδα ιδιωτικοποιήθηκαν πλήρως τα ναυπηγεία Ελευσίνας και Σκαραμαγκά, αλλά και η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων, στη Σουηδία η Celsius, στη Νορβηγία η Raufoss, NFT, Norsk Jetmotor κατά 47%, 49% και 33% αντίστοιχα, στη Φινλανδία η Patria Industries κατά 27% και στην Ολλανδία η Fokker κατά 51%. Τέλος, στη Γαλλία πραγματοποιήθηκε συγχώνευση μεταξύ της Dassault, της Aerospatiale και της Matra Hautes Technologies.

Οι ιδιωτικοποιήσεις οδήγησαν και στην αναδιοργάνωση των νέων σχημάτων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο στόχος ήταν να επιτευχθούν οικονομίες

κλίμακας, μεγαλύτερο εύρος εργασιών και αποφυγή διπλών, δαπανηρών επενδύσεων για παρόμοια προγράμματα. Υπήρξαν βέβαια διαφορές από χώρα σε χώρα αναφορικά με το τρόπο οργάνωσης της παραγωγής (οριζόντιας διάταξης ή καθετοποίησης).

Οι πρακτικές οριζόντιας διάταξης ακολουθήθηκαν κυρίως στη Γαλλία και στη Γερμανία, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο υπήρχε προτίμηση για τις κάθετες μορφές. Έτσι, η νεοσύστατη BAE Systems συσπειρώθηκε στις βασικές λειτουργίες που είχε τεχνογνωσία και με όπλο την αεροδιαστημική τεχνολογία, απορρόφησε βασικούς ανταγωνιστές και υποκατασκευαστές, προχωρώντας σε καθετοποίηση της παραγωγής και παρέχοντας πλήρη γκάμα προϊόντων στον τομέα γνώσης της. Αντίθετα, η γαλλική Thomson-CSF ακολούθησε μία πολυεθνική στρατηγική εξαγοράζοντας ανταγωνιστικές εταιρείες σε χώρες όπου η ίδια δραστηριοποιούνταν ή αγοράζοντας μετοχές τους. Με τον τρόπο αυτό εγκαταστάθηκε και καθιερώθηκε σε χώρες όπως η Νότια Κορέα, η Σιγκαπούρη και η Νότια Αφρική. Η εξαγορά βρετανικών εταιρειών όπως η Racal Electronics, Pilkington Optronics και η Short Missiles προσέδωσε διεθνή απήχηση στη στρατηγική της εταιρείας, η οποία μετονομάστηκε σε Thales κι έχει εξελιχτεί σε αμυντικό βιομηχανικό κολοσσό, ανάλογο με την BAE Systems.

Η ανάδειξη αυτών των κολοσσών είχε περαιτέρω επιπτώσεις στο επίπεδο των βιομηχανικών συγχωνεύσεων του αεροναυπηγικού τομέα. Η πολύχρονη συνεργασία μεγάλων εταιρειών, όπως η γαλλική Aerospatiale Matra, η γερμανική DASA και η ισπανική CASA, οι οποίες πραγματοποιούσαν από κοινού πάνω από το 67% των δραστηριοτήτων τους, οδήγησε τελικά στη συγχώνευσή τους και στη δημιουργία της πρώτης ενοποιημένης ευρωπαϊκής αμυντικής εταιρείας, με την επωνυμία EADS (European Aeronautics, Defense & Space) και ημερομηνία ανακοίνωσης της συμφωνίας στις 14 Οκτωβρίου 1999, παρουσία του Γάλλου Πρωθυπουργού Lionel Jospin και του Γερμανού Καγκελάρου Gerhard Schroeder. Τη στιγμή της δημιουργίας της, η EADS απασχολούσε 100.000 εργαζόμενους σε περισσότερες από 70 μονάδες παραγωγής, κυρίως στο HB, Γαλλία, Γερμανία και Ισπανία. Η θεμελιώδης αρχή λειτουργίας της EADS ήταν αυτή της ισότητας, σύμφωνα με την οποία Γάλλοι και Γερμανοί διατηρούσαν από 30,2 % μερίδιο μετοχών ενώ οι Ισπανοί το 5,2 %, υπήρχαν ένας Γάλλος κι ένας Γερμανός πρόεδρος στο διοικητικό

συμβούλιο, ενώ αντίστοιχα υπήρχε από ένας Γάλλος και Γερμανός με το αξίωμα του CEO. Έτσι η διοίκηση μοιραζόταν ισότιμα μεταξύ Γάλλων και Γερμανών, ενώ μικρότερος βαθμός διοίκησης αναλογούσε στους Ισπανούς.

Συνοπτικά, από τις πενήντα μεγαλύτερες αμυντικές εταιρείες παγκοσμίως στις αρχές του 1990, πέντε δεν υπήρχαν στις αρχές του 2000, ένεκα της αποεπένδυσης στον αμυντικό τομέα την συγκεκριμένη δεκαετία, ενώ οι υπόλοιπες σαράντα πέντε μετασχηματίστηκαν σε είκοσι πέντε ομίλους. Από αυτούς τους ομίλους οι εννέα πρωταγωνιστούν και δεσπόζουν στην παγκόσμια αμυντική βιομηχανία και είναι οι Lockheed Martin, Boeing, EADS, BAE Systems, Raytheon, Northrop Grumman, TRW, SAAB, και Finmeccanica⁴. Οι όμιλοι αυτοί, αλλά και πολλές άλλες αμυντικές βιομηχανίες εισήλθαν στον εικοστό αιώνα με βασική στρατηγική να διευρύνουν και διαφοροποιήσουν τις δραστηριότητές τους, προκειμένου να παραμείνουν επίκαιροι, ανταγωνιστικοί και πετυχημένοι. Η εισβολή της πληροφορικής, των ψηφιακών τηλεπικοινωνιών και των υλικών διπλής χρήσης σε αμυντικές εφαρμογές, έβαλε στο παιχνίδι του ανταγωνισμού με τις αμυντικές βιομηχανίες διάφορες μη στρατιωτικές εταιρείες, οι οποίες διέθεταν τεχνογνωσία και τεχνολογία αιχμής, καθιστώντας τις ικανές να ανταγωνιστούν τις παραδοσιακές εταιρείες αμυντικού υλικού. Οι τελευταίες ανέπτυξαν στρατηγικές καθοδηγούμενες από εμπορική λογική και ουσιαστικά άρχισαν βαθμιαία να μετασχηματίζονται από εταιρείες παραγωγής αμυντικών πλατφορμών σε εταιρείες ολοκλήρωσης συστημάτων και από παρόχους προϊόντων σε παρόχους υπηρεσιών⁵.

Προς επίρρωσιν των παραπάνω, η EADS, από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα διατηρεί ένα μίγμα δραστηριοτήτων στο στρατιωτικό και στο πολιτικό πεδίο 1 προς 4, δεδομένου ότι η Airbus που ανήκει στον όμιλο πιστώνεται τα πολύ μεγάλα κέρδη στην πολιτική αεροναυπηγική. Η Thales διατηρεί ένα ισορροπημένο μίγμα 1 προς 1 ως προς τις πωλήσεις της στις εμπορικές και στρατιωτικές αγορές, ενώ η BAE Systems είναι αποκλειστικά προσανατολισμένη στον αμυντικό τομέα με πωλήσεις πάνω από 95% τα τελευταία χρόνια σε αμυντικό υλικό.

⁴ Prospects on the European Defense Industry, Defense Analysis Institute, σελ. 25

⁵ Axelson Mattias, Defense Industry Shift-From manufacturing to services, The FIND Programme, FOI, Stockholm, 2001, σελ. 29

Εκτός όμως από τις προσπάθειες των αμυντικών εταιρειών να γίνουν πιο ανταγωνιστικές στο ιδιαίτερα απαιτητικό και διεθνοποιημένο περιβάλλον των αμυντικών εξοπλισμών, οι κύριες ευρωπαϊκές χώρες κατασκευής αμυντικού υλικού με προεξάρχουσες τη Γαλλία και τη Γερμανία, διαβλέποντας την ανάγκη για καλύτερη διαχείριση των ολοένα και λιγότερο διαθέσιμων πόρων για αμυντικά προγράμματα, ξεκίνησαν ένα διάλογο στον οποίο προστέθηκαν και η Ιταλία και το ΗΒ, για να καταλήξουν στις 9 Σεπτεμβρίου 1998 στη δημιουργία του Joint Armaments Co-operation Organization (OCCAR). Ο οργανισμός, στον οποίο πέρα από τα τέσσερα ιδρυτικά μέλη προστέθηκαν στη συνέχεια και η Ισπανία και η Σουηδία, είχε ως βασική αρχή τη μείωση του κόστους και των άσκοπων διπλών προσπαθειών, επικαλύψεων και επαναλήψεων στη διάρκεια μιας επένδυσης και στο πλαίσιο ενός κοινού διακρατικού προγράμματος αμυντικού εξοπλισμού. Άλλα προφανή πλεονεκτήματα αυτού του εγχειρήματος ήταν οι καλύτερες αποδόσεις, ο ανταγωνισμός μεταξύ ευρωπαϊκών εταιρειών και η διάχυση έργου σε μεσαίου και μικρότερου μεγέθους εταιρείες. Ενδεικτικά αναφέρονται μερικά προγράμματα του OCCAR όπως οι πύραυλοι Roland, το ελικόπτερο Tiger, το θωρακισμένο όχημα COBRA, το αεροσκάφος A400M για τακτικές και στρατηγικές μεταφορές κλπ.

Όπως προκύπτει από στοιχεία της Ένωσης Βιομηχανιών Αεροδιαστήματος & Άμυνας της Ευρώπης, για το 2015 η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία παρουσίασε έσοδα της τάξης των 222 δισ. € έναντι 547 δισ. των ΗΠΑ (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Κίνα, ενώ σημειώνεται ότι στην Ένωση είναι μέλη και η Ελβετία, Νορβηγία, Τουρκία). Από αυτά το 54% αφορούσε εμπορικά προγράμματα και το υπόλοιπο 46% αμυντικά. Επιπρόσθετα, οι επενδύσεις για έρευνα και τεχνολογία ανήλθαν στα 20 δισ. €, ενώ οι εργαζόμενοι που απασχολούνται στο τομέα είναι περίπου 848.000 στην Ευρώπη και 1.700.000 στις ΗΠΑ. Από τα ανωτέρω στοιχεία μπορούν να εξαχθούν ορισμένες βασικές διαπιστώσεις, ως ακολούθως:

1. Η αύξηση των εσόδων, η οποία σε σχέση με το 2014 ήταν 11%, αποτελεί ένα γεγονός που καταδεικνύει την ευρωστία και ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής αμυντικής και αεροναυπηγικής βιομηχανίας, σε μια περίοδο που η Ευρώπη αντιμετωπίζει πολλαπλές δυσκολίες από τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση

και τη γενικότερη αστάθεια και επιβράδυνση της ευρωπαϊκής οικονομίας. Πράγματι, η σημερινή πραγματικότητα είναι αρκετά καλή: οι γραμμές παραγωγής είναι ανοικτές, δεδομένου ότι υπάρχουν συμβόλαια και παραγγελίες εκκρεμείς για διάφορα οπτικά συστήματα όπως το Eurofighter, Rafale, A400M, NH-90, για να αναφερθούν μερικά από τα πιο βασικά και μνημειώδη. Επιπλέον, πολλά από αυτά τα προγράμματα απευθύνονται σε εξωτερικούς αγοραστές όπως η Ινδία και η Μέση Ανατολή.

2. Η Ευρώπη υπολείπεται αρκετά σε σχέση με τις ΗΠΑ στα ποσά που διατίθενται για την έρευνα και ανάπτυξη. Αυτό είναι ένα σημείο πρόκλησης για το μέλλον της άμυνας της Ευρώπης αλλά και της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Για το υπόψη ζήτημα υπάρχουν αναφορές (π.χ από το Ινστιτούτο Στρατηγικών Σπουδών της ΕΕ) ότι η συνεχιζόμενη αποεπένδυση μπορεί να οδηγήσει στην εμφάνιση διακοσμητικών στρατών σε τρία με πέντε χρόνια, στην αποβιομηχάνιση σε πέντε με οκτώ χρόνια και στην εξάλειψη του τεχνολογικού πλεονεκτήματος σε οκτώ με δώδεκα χρόνια. Αν και οι διακηρύξεις και υποσχέσεις από επίσημα κυβερνητικά χείλη για περισσότερα κονδύλια στην άμυνα ακούγονται συχνά, εντούτοις η πραγματικότητα είναι αρκετά διαφορετική, αφού τα κονδύλια για έρευνα και καινοτομία μειώνονται, ενώ προγράμματα όπως π.χ η προμήθεια από το ΗΒ του αεροσκάφους ναυτικής συνεργασίας Nimrod της BAE Systems, αλλά και η προμήθεια από την Γερμανία του μη επανδρωμένου αεροσκάφους Eurohawk ακυρώθηκαν. Στην περίπτωση του Nimrod μάλιστα, το ΗΒ αποφάσισε τελικά την προμήθεια εννέα αεροσκαφών P-8 Poseidon από την αμερικανική Boeing, ενώ η Γερμανία προσανατολίζεται στην προμήθεια τριών UAVs τύπου Triton, κατασκευής Northrop Grumman, με προφανείς αρνητικές οικονομικές συνέπειες για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία.

3. Μία απλή διαίρεση των παραπάνω στοιχείων που αφορούν Ευρώπη και ΗΠΑ σχετικά με τα έσοδα και το εργατικό δυναμικό, δείχνει ότι οι ΗΠΑ είναι πολύ πιο αποτελεσματικές στο να αξιοποιούν τις δυνατότητες των αμυντικών βιομηχανιών τους, οι οποίες μεταφράζονται σε περισσότερες πωλήσεις παγκοσμίως.

Σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική μετατόπιση των αμυντικών δαπανών, αυτές μειώθηκαν σε Βόρεια Αμερική, Δυτική και Κεντρική Ευρώπη, Λατινική Αμερική και Καραϊβική ενώ αυξήθηκαν σε Ασία, Ωκεανία, Μέση Ανατολή, Ανατολική Ευρώπη και Αφρική. Οι πέντε χώρες με τις μεγαλύτερες σε απόλυτες τιμές αμυντικές δαπάνες παγκοσμίως, είναι τα τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Ρωσία, η Σαουδική Αραβία και η Γαλλία. Ο ανταγωνισμός κατά κύριο λόγο των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ρωσίας και της Κίνας, για την εξασφάλιση μεριδίου στις αναδυόμενες αγορές αμυντικού υλικού της Μέσης Ανατολής και της Ν.Α Ασίας οδηγεί την αγορά σε κινητικότητα, τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς. Ο εντεινόμενος ανταγωνισμός έχει ως αποτέλεσμα οι αναδυόμενες οικονομίες να γίνονται σταδιακά πόλοι συγκέντρωσης σημαντικής αμυντικής τεχνολογίας/τεχνογνωσίας εξαιτίας των γενναιόδωρων προγραμμάτων αντισταθμιστικών οφελημάτων που συνοδεύουν τις συμβάσεις προμήθειας αμυντικού υλικού. Είναι εύλογο οι νέοι παίκτες στις αμυντικές προμήθειες, όντες ταυτόχρονα και αναδυόμενες οικονομίες να στοχεύουν και να διεκδικούν μεγαλύτερο μερίδιο σε καινοτόμα τεχνολογία. Επιπλέον, διαθέτουν τα κεφάλαια για περαιτέρω επενδύσεις σε τεχνολογία, δημιουργία υποδομών και νέων βιομηχανιών, με μεσομακροπρόθεσμο στόχο την εγχώρια παραγωγή αμυντικού υλικού.

Η τάση αυτή, ούσα ισχυρή και μάλλον αναλλοίωτη, θα επηρεάσει σημαντικά το μερίδιο της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Καίριο παράγοντα σε αυτή την εξέλιξη αποτελεί η συνεχής ανάδυση της Κίνας, η οποία – αν και τα σχετικά στοιχεία είναι περιορισμένα- είναι ήδη ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς αμυντικού υλικού παγκοσμίως, ενώ αναφορικά με τις εισαγωγές της κι αυτές βαίνουν μειούμενες, δεδομένου ότι η εγχώρια παραγωγή αρχίζει να καλύπτει την εσωτερική ζήτηση. Η μειωμένη ζήτηση σε ευρωπαϊκά στρατιωτικά προϊόντα είναι σίγουρο ότι θα οδηγήσει τις μεγάλες ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες σε διαφοροποίηση των στρατηγικών τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις νέες προκλήσεις.

Έτσι τα εγχειρήματα συγχωνεύσεων και ενοποιήσεων επανήλθαν στο προσκήνιο, όπως και παλαιότερα. Δυστυχώς τα ζωτικά και ουσιώδη συμφέροντα των

κρατών εξακολουθούν να παραμένουν πολύ ισχυρά κι έτσι η επιδιωκόμενη συγχώνευση της BAE Systems με την EADS το 2012, η οποία θα οδηγούσε στη δημιουργία ενός κολοσσού με κύκλο εργασιών τα 70 περίπου δισ. € και εργατικό δυναμικό 220 χιλ. υπαλλήλων, τελικά ναυάγησε. Η αμυντική βιομηχανία συνεχίζει να αποτελεί για τα ευρωπαϊκά κράτη προνομιακό πεδίο εθνικής πολιτικής, το οποίο όμως περιέχει και κοινωνικο-οικονομικές συνιστώσες. Όπως πολύ εύστοχα το διατύπωσε ο Bernard Levy, CEO της Thales: “Οι Κυβερνήσεις από τη μία θέλουν ανταγωνιστικά προϊόντα και από την άλλη προτιμούν να αγοράζουν από εταιρείες που δημιουργούν θέσεις εργασίας στο εσωτερικό των κρατών τους”. Αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις συνεχίζουν να προμηθεύονται αμυντικά συστήματα λαμβάνοντας υπόψη τα εθνικά τους συμφέροντα και τον εθνικό σχεδιασμό, χωρίς να τους πολυενδιαφέρει να συνδυάσουν το επιδιωκόμενο όφελος με αποδοτική χρήση των διαθέσιμων πόρων. Οι οικονομίες κλίμακας και η μείωση του συνολικού κόστους δεν αποτελούν αυτονόητες προτεραιότητες για τα κράτη. Έτσι, η τάση για διαιώνιση των εθνικών κατασκευαστών που δημιουργούν θέσεις εργασίας, ανεξάρτητα από το κατά πόσο παράγουν ανταγωνιστικά ή και διαφορετικά προϊόντα, αποτελεί σταθερή και αναλλοίωτη εθνική στρατηγική, η οποία έχει οδηγήσει στη δημιουργία κατακερματισμένων εθνικών βάσεων αμυντικής τεχνολογίας και βιομηχανίας, καθιστώντας την προοπτική για εδραίωση μιας αντίστοιχης βάσης, εκτεταμένης, ολοκληρωμένης και συνεκτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μία πολύ περιορισμένη πιθανότητα, τουλάχιστον για το προβλέψιμο, κοντινό μέλλον.

Απλές και στοιχειώδεις συγκρίσεις με τον βασικό -προς το παρόν- ανταγωνιστή στην αμυντική βιομηχανία, ήτοι τις ΗΠΑ, οδηγούν σε δυσάρεστες διαπιστώσεις για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία: Ενώ οι ΗΠΑ διαθέτει ουσιαστικά ένα προμηθευτή για μαχητικά αεροσκάφη, η Ευρώπη διαθέτει τρεις, τη Dassault για το Rafale, την κοινοπραξία Eurofighter για το Typhoon και τη SAAB για το Gripen. Επιπλέον, η Ευρώπη παράγει πολύ περισσότερα άρματα μάχης, θωρακισμένα οχήματα, υποβρύχια και φρεγάτες από ότι οι ΗΠΑ, ενώ ο προϋπολογισμός της βρίσκεται στο 1/3 του αντίστοιχου των ΗΠΑ. Όπως αναφέρθηκε

και σε άλλο σημείο της διατριβής, ο μετασχηματισμός των αμυντικών βιομηχανιών των ΗΠΑ ήταν ρηξικέλευθος αλλά συνάμα και αναστοχαστικός, προκειμένου να επιτευχθεί η βέλτιστη ισορροπία μεταξύ επαρκούς ανταγωνισμού και περιορισμού του κατακερματισμού των εταιρειών.

Το εγγενές μειονέκτημα της Ευρώπης ήταν ανέκαθεν οι μικρές, εθνικές αμυντικές και τεχνολογικές βιομηχανικές βάσεις, στο όνομα της στρατηγικής αυτονομίας και κυριαρχίας των εθνικών κρατών. Η προστασία της εργασίας στις εθνικές βιομηχανίες ήταν βασικό και συνεχές ζητούμενο κατά τη σύναψη αμυντικών συμβολαίων. Ο προστατευτισμός των εθνικών αμυντικών βιομηχανιών οδηγούσε σε προμήθειες, οι οποίες ήταν πολλές φορές υπερτιμολογημένες, δεν αποτελούσαν προϊόν οικονομιών κλίμακας και διευκόλυναν τις επαναλήψεις και την υλοποίηση σχεδόν ίδιων προγραμμάτων, με προφανή πενιχρά οικονομικά αποτελέσματα, λόγω της περιορισμένης ζήτησης και της μικρής δυνητικής αγοράς για πωλήσεις. Οι προσπάθειες που έγιναν σε πολλές περιπτώσεις για μείωση του κόστους, μέσω δημιουργίας κοινοπραξιών είχαν σαφώς καλύτερα αποτελέσματα, όμως και πάλι δεν έλειπαν οι συμφωνίες για δίκαιο καταμερισμό του έργου στις εταιρείες των ενδιαφερόμενων κρατών, οι οποίες συνήθως οδηγούσαν σε δαπανηρά και μη αποδοτικά αμυντικά προγράμματα. Χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα του προγράμματος Eurofighter, το οποίο κατέληξε να είναι πολύ αργό και με εξαιρετικά μεγάλα κόστη. Ανάλογες εθνικές λογικές υπονόμειναν τη συμπαραγωγή ενός βασικού άρματος μάχης για τη Γαλλία και τη Γερμανία, με αποτέλεσμα τις ανεξάρτητες υλοποιήσεις δύο διαφορετικών αμυντικών προγραμμάτων για το γαλλικό άρμα Leclerc και το γερμανικό Leopard και τις συνακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις αναφορικά με την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, συνεργασίας στο τεχνολογικό και επιστημονικό επίπεδο, καθώς και ανταγωνιστικότερης διάθεσης του προϊόντος σε ευρύτερες αγορές.

Στην παρούσα φάση η Ευρώπη παραμένει η αγορά που είναι δεύτερη τόσο στις δαπάνες αμυντικού υλικού, όσο και στις πωλήσεις, πίσω από τις ΗΠΑ. Η κατάτμηση των ευρωπαϊκών αμυντικών αγορών και το συνακόλουθο έλλειμμα δυνατοτήτων σε σχέση με τις ΗΠΑ, ανάγκασε τις ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες

να προσφύγουν σε συνεργασίες, ενοποιήσεις, συγχωνεύσεις, κοινοπραξίες εδώ και πολλά χρόνια, άλλες φορές με επιτυχία κι άλλες με περιορισμένα κέρδη ή και με ζημιές. Οι προαναφερθείσες αποτυχίες, αναφορικά με τα άρματα μάχης, οδήγησαν τελικά σε μία πολύ σημαντική συγχώνευση μεταξύ της γερμανικής βιομηχανίας Krauss Maffei Wegmann και της γαλλικής ανταγωνίστριας Nexter, η οποία απέδωσε μία νέα εταιρεία με κύκλο εργασιών τα 2 δισ. € και 6.000 εργαζόμενους. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί έναν πραγματικό μετασχηματισμό στη βιομηχανία των αρμάτων μάχης, η οποία αναμένεται να τονώσει την ανταγωνιστικότητα και να μειώσει τα κόστη παραγωγής της νέας αμυντικής βιομηχανίας. Υπάρχουν βέβαια πολλοί που στέκονται κριτικά απέναντι σε όλα αυτά τα εγχειρήματα, διότι είτε θεωρούν ότι δεν αποτελούν πραγματικές συγχωνεύσεις είτε ότι πραγματοποιούνται πολύ καθυστερημένα, σε σχέση με τον πολύ πιο γρήγορο μετασχηματισμό και εκσυγχρονισμό που συμβαίνει σε άλλες αγορές, όπως των ΗΠΑ και των χωρών της Άπω Ανατολής και Ν.Α. Ασίας. Είναι πάντως σίγουρο ότι ακόμα κι έτσι, δρομολογούνται αρτιότερα τα θέματα των απαιτήσεων, δυνατοτήτων και εξόδων-κόστους, ενώ κατά κανόνα ενισχύονται οι συνέργειες στα πεδία της έρευνας και της ανάπτυξης. Σε όλο αυτό τον διαρκή αγώνα των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών να επιβιώσουν και να υπερισχύσουν, τα τελευταία χρόνια έρχεται να τις υποστηρίξει, ως στρατηγικός αρωγός, η Ευρωπαϊκή Ένωση, με τις δυνατότητες και τα εργαλεία που διαθέτει ως υπερεθνικός οργανισμός με παγκόσμιο εκτόπισμα.

Κεφάλαιο δεύτερο

Το θεσμικό πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας

Γενικά

Σε πρώτη φάση κι εκτός πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδρύθηκε το 1998 η OCCAR, με σκοπό να διευκολύνει τη βαθύτερη αμυντική συνεργασία στην Ευρώπη. Μέχρι σήμερα έχει διευθύνει αρκετά διακρατικά, ευρωπαϊκά αμυντικά προγράμματα, στοχεύοντας στην ποιότητα, στη μείωση του κόστους προμήθειας και στην εν γένει μείωση του συνολικού κόστους ζωής. Η OCCAR αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει δυσκολίες, οι κυριότερες των οποίων αφορούν τις διαφορετικές επιχειρησιακές απαιτήσεις των κρατών, οι οποίες οδηγούν σε επιμέρους προδιαγραφές για κάθε ένα από αυτά.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ ή European Defense Agency-EDA αγγλιστί) ιδρύθηκε το 2004 για να αντιμετωπίσει αυτές τις αδυναμίες και να προσπαθήσει να διευκολύνει τη διαδικασία της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης. Πρόκειται για έναν διακυβερνητικό οργανισμό του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο οποίος διαθέτει αυξημένο κύρος σε σχέση με τον OCCAR, δεδομένου ότι σε αυτόν συμμετέχουν όλα τα κράτη της ΕΕ πλην της Δανίας. Ο ΕΟΑ στοχεύει στην παροχή βοήθειας προς τα κράτη μέλη για συνεργασία στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας, για ανάπτυξη των απαραίτητων δυνατοτήτων στο μελλοντικό πεδίο μάχης και για μεγαλύτερη ολοκλήρωση στην ευρωπαϊκή αγορά αμυντικού υλικού. Έχοντας την εμπειρία από προηγούμενα παρόμοια ανεπιτυχή εγχειρήματα στον ευρωπαϊκό χώρο, όπως αυτό του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Εξοπλισμών (European Armaments Agency), επιδιώκει να εμβαθύνει τις στρατιωτικές δυνατότητες της Ευρώπης μέσω της ενίσχυσης της ευρωπαϊκής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης (EATBB). Τέλος, επιδιώκει να συνδέει την ευρωπαϊκή αγορά άμυνας με ερευνητικές δραστηριότητες της ΕΕ, σε στρατηγικές τεχνολογίες αιχμής, προσβλέποντας στα πιθανά οφέλη για την υπόψη αγορά.

Για να είναι επιτυχημένος ο ΕΟΑ και όχι μια αποτυχημένη επανάληψη του παρελθόντος, έπρεπε να θωρακιστεί και με πολιτικό μανδύα. Έτσι, στα πλαίσια της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), η ΕΕ με τη «Στρατηγική για πιο Ισχυρή και Ανταγωνιστική Ευρωπαϊκή Αμυντική Βιομηχανία», που εγκαινίασε το 2007, έθεσε ως στόχο την «ενοποίηση» της αμυντικής βιομηχανίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο προκειμένου να καλύψει το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας κύρια έναντι των ΗΠΑ. Τα μέτρα που προωθούνται προς την κατεύθυνση αυτή, εστιάζουν κυρίως στη σταδιακή κατάργηση των επικαλύψεων και επαναλήψεων, στην ενίσχυση των συγχωνεύσεων και των συνεργατικών σχημάτων (καταρχήν σε εθνικό επίπεδο) στην προώθηση διακρατικών προγραμμάτων παραγωγής και προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης, στην ενοποίηση της ζήτησης μέσω κοινών εξοπλιστικών προγραμμάτων και στην ενοποίηση της προσφοράς από την πλευρά της αμυντικής βιομηχανίας. Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η Οδηγία 2009/81/ΕΚ (συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας) μέσω του ανοίγματος της ευρωπαϊκής αγοράς στον ανταγωνισμό⁶. Η υπόψη Οδηγία καθορίζει σαφείς κανόνες διαφάνειας και αποκλείει διακρίσεις στην προμήθεια αμυντικού υλικού. Αν και η κυρίαρχη εθνική ευθύνη για τα αμυντικά θέματα παραμένει, είναι εμφανής η διάθεση της Οδηγίας για πιο ανταγωνιστικές διεργασίες κατά τη διαγωνιστική διαδικασία ενός αμυντικού προγράμματος.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2016), την περίοδο 2011-2015, η αξία των συμβάσεων άμυνας και ασφάλειας που κατακυρώθηκαν με βάση την Οδηγία 81 ανήλθαν στα 31 δισ. €. Η σύγχρονη με την Οδηγία 81 εφαρμογή της Οδηγίας 43/2009, η οποία καθορίζει την έκδοση μόνο μίας άδειας μεταφοράς αμυντικού υλικού εντός της ΕΕ, επιτάχυνε τις διοικητικές διαδικασίες και έδωσε περαιτέρω ώθηση στην ομογενοποίηση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Μέχρι τότε όλες οι μεταφορές αμυντικού υλικού από ένα κράτος της ΕΕ σε ένα άλλο κράτος της ΕΕ θεωρούνταν διεθνείς κι έπρεπε να αναφερθούν στον ΟΗΕ. Από το 2009 κι εντεύθεν οι μεταφορές αυτές θεωρούνται εσωτερική μετακίνηση, χωρίς να απαιτούνται επιπλέον διαδικασίες αναφορών. Η εξέλιξη αυτή ενδυνάμωσε έτι

⁶ Εθνική Αμυντική & Βιομηχανική Στρατηγική/ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ/2017, σελ. 10

περαιτέρω την ασφάλεια εφοδιασμού και αδυνάτισε τα εθνικά επιχειρήματα για επίκληση του άρθρου 346 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη Λειτουργίας της ΕΕ). Ως γνωστόν, τα κράτη επικαλούνται το υπόψη άρθρο στην περίπτωση που ένα αμυντικό πρόγραμμα άπτεται των ζωτικών τους συμφερόντων ασφαλείας. Η Επιτροπή έχει δηλώσει την πρόθεσή της να προβαίνει σε ελέγχους επί διαγωνισμών που υλοποιούνται στη βάση του άρθρου 346 της ΣΛΕΕ. Επικλήσεις του άρθρου θα γίνονται δεκτές σε περιπτώσεις που τα προγράμματα αφορούν τον ΟΗΕ ή το ΝΑΤΟ, καθώς και συνεργατικά προγράμματα υπό την αιγίδα του ΕΟΑ ή του OCCAR.

Ένας ακόμη στόχος της Οδηγίας 81 είναι να μειωθούν ή και να μηδενιστούν τα αντισταθμιστικά οφέλη (offsets). Τα offsets αποτελούν στρέβλωση της ανοικτής και ελεύθερης αγοράς και συνεπώς αντιβαίνουν την ευρωπαϊκή Οδηγία. Οι χώρες με τις μεγάλες και ισχυρές αμυντικές βιομηχανίες, όπως ΗΒ, Γαλλία και Γερμανία, οι οποίες διαθέτουν επίσης μικρού και μεσαίου μεγέθους βιομηχανίες (SMEs) φαίνεται να συμφωνούν με τις απόψεις της Επιτροπής. Το ίδιο δε φαίνεται να ισχύει για τα κράτη που διαθέτουν μόνο μικρού ή μεσαίου επιπέδου επιχειρήσεις αμυντικού υλικού, οι οποίες πολλές φορές εξαρτώνται από τα offsets για να επιβιώσουν. Αυτά θεωρούν την κατάργηση των offsets μία απειλή για τις δικές τους, περιορισμένων δυνατοτήτων, βιομηχανίες. Και σε αυτό το σημείο υπάρχει το εξής οξύμωρο: ενώ η Επιτροπή θεωρεί τις SMEs ως την καρδιά της ευρωπαϊκής αμυντικής καινοτομίας, ο στόχος του περιορισμού των offsets μπορεί να οδηγήσει στο μαρασμό ή και στο κλείσιμο πολλών τέτοιων SMEs. Διαφαίνεται λοιπόν ότι μία λογική προσέγγιση θα ήταν ο βαθμιαίος περιορισμός των offsets προκειμένου να δοθεί χρόνος στις SMEs να προσαρμοστούν.

Επιπλέον, η ΣΛΕΕ εισάγει τη δυνατότητα για εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας μέσω της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (Permanent Structured Cooperation-PESCO). Η PESCO θεσμοθετήθηκε από το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων στις 11-12-2017 με τη συμμετοχή 25 κρατών-μελών. Επιδιώκει να ενισχύσει τη συνεργασία σε πέντε βασικούς τομείς: στον οικονομικό, στους εξοπλισμούς, στον επιχειρησιακό, στις δυνατότητες και στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας. Η ευρεία συμμετοχή υποδηλώνει ότι τα κράτη υποστηρίζουν τη

συγκεκριμένη συνεργασία και είναι πρόθυμα να συνεισφέρουν μαζί με τις αμυντικές βιομηχανίες που θα προσκληθούν να συμμετέχουν, στην ανάπτυξη μιας νέας ευρωπαϊκής αμυντικής πρωτοβουλίας που στόχο έχει την ανάπτυξη δυνατοτήτων, μέσω της υλοποίησης projects στους προαναφερθέντες βασικούς τομείς ενδιαφέροντος. Πιο αναλυτικά, η απόφαση του Συμβουλίου για τη θεσμοθέτηση της PESCO καθορίζει τον κατάλογο των συμμετεχόντων κρατών μελών, τον κατάλογο «φιλόδοξων και δεσμευτικότερων κοινών υποχρεώσεων» που αναλαμβάνουν τα συμμετέχοντα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης «τακτικής αύξησης των αμυντικών προϋπολογισμών σε πραγματικούς όρους για την επίτευξη των συμφωνηθέντων στόχων», τη διακυβέρνηση της PESCO, με ένα ανώτερο επίπεδο διακυβέρνησης για τη διατήρηση της συνοχής και της φιλοδοξίας της PESCO, το οποίο συμπληρώνεται από ειδικές διαδικασίες διακυβέρνησης σε επίπεδο έργων, διοικητικές ρυθμίσεις, όπως οι γραμματειακές λειτουργίες για την PESCO σε επίπεδο έργων και η χρηματοδότηση ⁷.

Η ουσιαστική εκκίνηση της λειτουργίας της PESCO έγινε το Μάρτιο του 2018 με την ένταξη των πρώτων 17 πρωτοβουλιών-projects. Η συνέχεια δόθηκε τον Νοέμβριο του 2018 με την ένταξη και των επόμενων 17 projects. Ειδικά η δεύτερη ομάδα projects στοχεύει κατά μείζονα λόγο στην ανάπτυξη νέων όπλων και εν γένει αμυντικών συστημάτων, με προφανή συμμετοχή των αμυντικών βιομηχανιών. Περιέχει έργα όπως την ανάπτυξη ενός αρθρωτού με επανδρωμένου επίγειου οχήματος, την ανάπτυξη συστήματος για την αντιμετώπιση mini και micro drones, μπαλόνη συγκέντρωσης πληροφοριών, επιτήρησης και αναγνώρισης, με ικανότητα ανύψωσης στην στρατόσφαιρα, πυραύλους εναντίον αρμάτων μάχης, αναβάθμιση του επιθετικού ελικοπτήρου TIGER, δορυφορικό σύστημα επιτήρησης για έλεγχο και παρακολούθηση του ευρωπαϊκού διαστημικού χώρου, συσκευή καθοδήγησης στρατιωτικών προδιαγραφών που θα χρησιμοποιεί το σύστημα Galileo και τέλος την ανάπτυξη του Eurodrone, ενός MALE τηλεκατευθυνόμενου αεροσκάφους. Πολλά από τα προαναφερθέντα projects είχαν βέβαια ξεκινήσει πριν την PESCO, όμως η

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/12/11/defence-cooperation-pesco-25-member-states-participating/>

ένταξή τους σε αυτήν την ευρωπαϊκή διαδικασία εκτιμάται ότι δύναται να δώσει νέα δυναμική, εφόσον υποστηριχτεί από την πολιτική βούληση των κρατών και πλαισιωθεί από την απαιτούμενη κουλτούρα συνεργασίας.

Μία ακόμη πολύ σημαντική παράμετρος αφορά τη χρηματοδότηση των υπόψη projects. Αν και τα θέματα της χρηματοδότησης πολλές φορές είναι ρευστά και ευμετάβλητα, μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα ότι η ΕΕ στέκεται σημαντικός αρωγός στην PESCO. Στις 13 Ιουνίου 2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τις προτάσεις της για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (European Defense Fund - EDF), το οποίο και προίκισε με 13 δισ. € για το διάστημα 2021-2027. Από αυτά τα 4,1 δισ. € θα δοθούν για την οικονομική ενίσχυση συνεργατικών ερευνητικών προγραμμάτων, ενώ τα υπόλοιπα 8,9 δισ. € θα χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις σε παραγωγή πρωτοτύπων και στη συνακόλουθη πιστοποίηση και έλεγχο. Ο αντιπρόεδρος κ. Γίρκι Κάταϊνεν, αρμόδιος για την απασχόληση, την ανάπτυξη, τις επενδύσεις και την ανταγωνιστικότητα, δήλωσε: «Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα για να καταστεί η ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία πραγματικότητα. Το EDF θα βοηθήσει τα κράτη-μέλη να αξιοποιήσουν καλύτερα τα χρήματα των φορολογουμένων, να προωθήσουν μια ισχυρή και καινοτόμο αμυντική βιομηχανία και να ενισχύσουν την αυτονομία και την τεχνολογική υπεροχή της ΕΕ στον τομέα της άμυνας»⁸.

Πράγματι, έχοντας ως πρωταρχικό σκοπό να προωθήσει την τεχνολογική συνεργασία και καινοτομία στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας, το EDF Ταμείο έχει τα εξής χαρακτηριστικά⁹:

1. Την παροχή στήριξης καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής της βιομηχανικής ανάπτυξης, από την έρευνα και την ανάπτυξη πρωτοτύπων έως την πιστοποίηση.
2. Τη χρηματοδότηση συνεργατικών ερευνητικών έργων ιδίως μέσω επιχορηγήσεων.
3. Πέρα από το στάδιο της έρευνας και του σχεδιασμού, κατά το οποίο είναι δυνατή η χρηματοδότηση έως και 100%, ο προϋπολογισμός της ΕΕ θα

⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-1269_el.htm

⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-1269_el.htm

είναι διαθέσιμος να συμπληρώνει τις επενδύσεις των κρατών μελών, με τη συγχρηματοδότηση των δαπανών για την ανάπτυξη πρωτοτύπων (έως 20%) και τις επακόλουθες ενέργειες δοκιμών, αξιολόγησης και πιστοποίησης (έως 80%).

4. Την παροχή κίνητρων για έργα με διασυνοριακή συμμετοχή των πολλών ΜΜΕ και επιχειρήσεων μεσαίας κεφαλαιοποίησης στην αλυσίδα εφοδιασμού στον τομέα της άμυνας, με την παροχή υψηλότερων ποσοστών χρηματοδότησης.

5. Τα έργα στο πλαίσιο της μόνιμης ευρωπαϊκής διαρθρωμένης συνεργασίας (PESCO) μπορούν, εάν είναι επιλέξιμα, να λαμβάνουν πρόσθετη πριμοδότηση συγχρηματοδότησης ύψους 10 %, αλλά η χρηματοδότηση δεν είναι αυτόματα.

6. Τα έργα θα καθορίζονται σύμφωνα με τις αμυντικές προτεραιότητες που συμφωνήθηκαν από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, και ιδίως στο πλαίσιο του σχεδίου ανάπτυξης ικανοτήτων (Capability Development Plan-CDP), αλλά μπορούν επίσης να ληφθούν υπόψη οι περιφερειακές και διεθνείς προτεραιότητες, όπως στο πλαίσιο του NATO.

7. Επιλέξιμα είναι κατά κανόνα μόνο τα συνεργατικά έργα στα οποία συμμετέχουν τουλάχιστον τρεις επιλέξιμες οντότητες από τουλάχιστον τρία κράτη μέλη ή συνδεδεμένες χώρες.

8. Τουλάχιστον το 4 % και έως το 8 % του προϋπολογισμού θα διατεθεί σε ανατρεπτική, υψηλού κινδύνου καινοτομία που θα τονώσει την μακροπρόθεσμη τεχνολογική υπεροχή και αμυντική αυτονομία της Ευρώπης.

9. Κατ' αρχήν, μόνο οντότητες που είναι εγκατεστημένες στην ΕΕ ή σε συνδεδεμένες χώρες και δεν ελέγχονται από τρίτες χώρες ή από τις νομικές τους οντότητες είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση. Οι εδρεύουσες στην ΕΕ θυγατρικές εταιρειών τρίτων χωρών μπορούν, κατ' εξαίρεση, να είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ούτως ώστε να διασφαλιστεί ότι τα συμφέροντα ασφαλείας και άμυνας της ΕΕ και των κρατών μελών δεν τίθενται σε κίνδυνο. Οι οντότητες που εδρεύουν εκτός της ΕΕ δεν θα λαμβάνουν χρηματοδότηση

από την ΕΕ, αλλά θα μπορούν να συμμετέχουν σε συνεργατικά έργα. Ως εκ τούτου, η ΕΕ δεν αποκλείει κανέναν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, αλλά θέτει όρους για τη λήψη χρηματοδότησης παρεμφερείς με εκείνους που αντιμετωπίζουν οι εταιρείες της ΕΕ στις αγορές τρίτων χωρών.

Η Επιτροπή ανοίγει ήδη τον δρόμο κατά την τρέχουσα δημοσιονομική περίοδο, η οποία λήγει το 2020. Για πρώτη φορά στην ευρωπαϊκή ιστορία, η ΕΕ παρέχει κίνητρα για την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία με δημοσιονομικό κονδύλιο 590 εκατομμυρίων € (90 εκατομμύρια € για έρευνα κατά την περίοδο 2017-2019 και 500 εκατομμύρια € για την ανάπτυξη εξοπλισμού και τεχνολογίας κατά την περίοδο 2019-2020), ενώ όπως προείπαμε από το 2021 ενεργοποιείται το EDF, στο πλαίσιο του μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της ΕΕ για τα έτη 2021-2027.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, τεκμαίρεται ότι τα συνεργατικά προγράμματα PESCO που είναι τουλάχιστον τα 16 από τα 34 projects, είναι επιλέξιμα για συγχρηματοδότηση από το EDF σε ποσοστό 20% για την ανάπτυξη πρωτοτύπων, η οποία είναι και από τις πιο δαπανηρές φάσεις έρευνας και ανάπτυξης. Επιπλέον, ως πρόγραμμα PESCO δύναται να λάβει επιπλέον 10% χρηματοδότηση. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι σε περίπτωση συμμετοχής στο project και μεσαίων ή μικρών επιχειρήσεων (SMEs), το συνολικό ποσοστό χρηματοδότησης από το EDF δύναται να ανέλθει στο 55%. Υπενθυμίζεται ότι το EDF καλύπτει το 100% των λοιπών φάσεων του προγράμματος. Οι παραπάνω χρηματοδοτήσεις είναι σίγουρο ότι θα ενισχύσουν τις αμυντικές βιομηχανίες των κρατών που συμμετέχουν στα PESCO projects. Η επιτυχία των συγκεκριμένων projects και η δυναμική παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων είναι βέβαιο ότι θα εδραιώσει τις υπόψη βιομηχανίες στην ευρωπαϊκή αμυντική αγορά και όχι μόνο.

Το ανωτέρω θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας, σε συνδυασμό με τη γενναιόδωρη χρηματοδότηση, αλλά και τη συντονισμένη ετήσια επισκόπηση άμυνας (Coordinated Annual Review of Defense-CADR), αποτελούν ένα συνεκτικό σχέδιο για την προαγωγή της ευρωπαϊκής άμυνας και την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής αμυντικής και βιομηχανικής βάσης. Οι προοπτικές είναι ευοίωνες, αλλά σε κάθε περίπτωση θα

εξαρτηθούν και από το βαθμό δέσμευσης των κρατών που συμμετέχουν στα projects. Επιπλέον, η πριμοδότηση από το EDF είναι μία χρυσή ευκαιρία για την ανάδειξη και εδραίωση SMEs. Απομένει να φανεί η συμπεριφορά των κρατών και κατά πόσο αυτή θα χαρακτηρίζεται από ευρωπαϊκές ή εθνικές συμπεριφορές. Ήδη έχουν ακουστεί κριτικές ότι κάποια κράτη προτείνουν projects με σκοπό να προωθήσουν τις δικές τους βιομηχανίες, δημιουργώντας αρνητικές προοπτικές για τις βιομηχανίες άλλων κρατών. Χαρακτηριστική είναι η κριτική που προέρχεται από γερμανικά χείλη για το project “Armoured Infantry Fighting Vehicle” που προτάθηκε από την Ιταλία¹⁰. Το στοίχημα είναι μεγάλο: τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει επιτέλους να σκεφτούν πιο ευρωπαϊκά και να επενδύουν όχι μόνο για τα ίδια, αλλά και για τις στρατιωτικές ικανότητες και δυνατότητες της ίδιας της Ευρώπης.

¹⁰ PESCO, The German Perspective/Armament Industry European Research Group/ Feb. '19, σελ. 10

Κεφάλαιο τρίτο

Οι προοπτικές της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας

Εισαγωγή

Αν παίρναμε ένα στιγμιότυπο του κόσμου τον 15ο αιώνα και με βάση το συσχετισμό των συντελεστών ισχύος προβαίναμε σε εκτιμήσεις για τις προοπτικές των κρατών και ποιο κράτος ή κράτη θα διεκδικούν την ηγεμονία του κόσμου, με μεγάλη δόση σιγουριάς θα εκτιμούσαμε ότι η Κίνα και η Ινδία είχαν την πρωτοκαθεδρία για να επιβληθούν έναντι των υπολοίπων κρατών: διέθεταν τεράστιες εύφορες εκτάσεις στην επικράτεια τους, τον μεγαλύτερο πληθυσμό, ενώ κατείχαν ικανή τεχνολογία. Απεναντίας, τα ευρωπαϊκά κράτη ήταν λίγο πολύ κατακερματισμένα, χωρίς μεγάλες κι εύφορες εκτάσεις, ενώ δε διέθεταν επαρκείς πρώτες ύλες ή άλλους πόρους. Οι ελλείψεις αυτές οδήγησαν τα ευρωπαϊκά νησιωτικά κράτη και κυρίως την Αγγλία και την Ολλανδία στην ανάπτυξη της ναυτιλίας και του εμπορίου. Για την απρόσκοπτη και με ασφάλεια λειτουργία του εμπορίου δημιουργήθηκαν οι πρώτες τράπεζες στα λιμάνια, όπου άρχισαν να πραγματοποιούνται οι πρώτες χρηματοοικονομικές συναλλαγές, προκειμένου να μην υφίσταται η ανάγκη για μεταφορά μεγάλων ποσών χρημάτων, χρυσού ή ασημιού με τα καράβια, που θα συνεπαγόταν κίνδυνο πειρατείας.

Επιπλέον των τραπεζικών προϊόντων, δημιουργήθηκε νομικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, ενώ στη συνέχεια επινοήθηκε ο θεσμός των ανωνύμων εταιρειών, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα υπερπόντια ταξίδια στην Άπω Ανατολή για την υλοποίηση του εμπορίου των μπαχαρικών. Εξελικτικά βέβαια δημιουργήθηκαν και άλλοι θεσμοί, όπως το χρηματιστήριο και οι ασφαλιστικές εταιρείες, με αποκορύφωμα τη βιομηχανική επανάσταση και την περαιτέρω εξέλιξη της τεχνολογίας.

Η παραπάνω συνοπτικά περιγραφείσα παράθεση των γεγονότων είχε ως αποτέλεσμα την εντυπωσιακή άνοδο της Ευρώπης με προεξάρχουσα την Αγγλία. Αντίθετα, οι μεγάλες αυτοκρατορίες της Κίνας και της Ινδίας, αλλά και η Ιαπωνία, αισθανόμενες κάποιου είδους αυτάρκεια, εφάρμοσαν πολιτικές απομονωτισμού και

οδηγήθηκαν στην στασιμότητα, ενώ στη συνέχεια αναγκάστηκαν να αντιμετωπίσουν την πολεμική ισχύ των ευρωπαϊκών κρατών, η οποία είχε αποκτηθεί λόγω της μεγάλης οικονομικής ισχύος που τους προσέδωσαν η αξιοποίηση των θεσμικών εργαλείων, η τεχνολογία, η εξωστρέφεια και το δυναμικό ρίσκο, με κοινή συνισταμένη όλων την ευφυΐα των ανθρώπων, οι οποίοι αντιλαμβανόμενοι την ανεπάρκεια των πόρων, προχώρησαν σε καινοτόμες και πρωτόγνωρες ιδέες, οι οποίες έμελλε να αλλάξουν τον ρου της παγκόσμιας ιστορίας.

Κατ' αντιστοιχία και σήμερα, οι ΗΠΑ διατηρούν τα σκήπτρα ως παγκόσμια υπερδύναμη οικονομικά και στρατιωτικά, η ΕΕ βρίσκεται στη δεύτερη θέση, εφόσον αθροιστούν τα νούμερα των οικονομιών των κρατών που την αποτελούν, ενώ έχουν ήδη αναδυθεί μεγάλες περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Κίνα, η Ρωσία και η Ινδία, που διεκδικούν καλύτερες προοπτικές στη συνεχή επιδίωξη των κρατών για επίτευξη των στρατηγικών τους στόχων. Η ΕΕ δείχνει κουρασμένη και ταλαιπωρημένη από την οικονομική κρίση που συνεχίζει να πλήττει ορισμένα από τα κράτη-μέλη της, ενώ αντιμετωπίζει και άλλα σημαντικά προβλήματα όπως το προσφυγικό-μεταναστευτικό, το δημογραφικό, την αβεβαιότητα λόγω της παρατεταμένης διαδικασίας του Brexit, καθώς και την ενδυνάμωση του λαϊκισμού και των ακραίων φωνών σε ολόένα και περισσότερα κράτη της ΕΕ, τα οποία αποτελούν σημαντική τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη και συνεχιζόμενη ευημερία της, όπως αυτή που απολάμβανε από τη δεκαετία του '50 και εντεύθεν.

Σε ένα τέτοιο δυσμενές για την ΕΕ διεθνές περιβάλλον, μπορεί κανείς να δει ομοιότητες με την περιγραφή που προηγήθηκε και αφορούσε το διεθνές σκηνικό του 15ου αιώνα. Το ερώτημα που αυθόρμητα προκύπτει είναι αν θα μπορέσει η Ευρώπη να τα καταφέρει ξανά και ούσα αντιμετώπιη με πολλά αρνητικά δεδομένα να ξεπεράσει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και να προχωρήσει στο μέλλον με ευνοϊκότερες προοπτικές. Το παραπάνω ερώτημα δεν μπορεί να απαντηθεί στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Αυτό που θα επιδιωχθεί είναι να σταχυολογηθούν και να περιγραφούν ορισμένες ενέργειες και δραστηριότητες που ήδη δρομολογούνται στην ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, η οποία και αυτή από τη δική της πλευρά οφείλει να δώσει σταθερές προοπτικές για την περαιτέρω εμβάθυνση των

συνεργασιών των ευρωπαϊκών κρατών και την υποστήριξη της προοπτικής για πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης.

Ενέργειες και Δραστηριότητες

Η τεχνητή νοημοσύνη (Artificial Intelligence-AI) είναι εκείνος ο τομέας της επιστήμης των υπολογιστών που γνωρίζει πολύ σημαντική ανάπτυξη τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη, στο πολιτικό αλλά και στο στρατιωτικό πεδίο. Οι δυνατότητες που δίνονται για καλύτερη εκμετάλλευση των δεδομένων και πληροφοριών με χρήση κατάλληλων αλγορίθμων, για αλληλεξάρτηση αυτόνομων συστημάτων, όπως πχ σμήνη μη επανδρωμένων ιπτάμενων οχημάτων, αλλά και για την αξιοποίηση της ρομποτικής στο μελλοντικό πεδίο στρατιωτικών επιχειρήσεων, έχουν οδηγήσει πολλές εταιρείες και φυσικά βιομηχανίες να επενδύσουν σημαντικά χρηματικά ποσά στον τομέα της AI. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Γαλλία δια στόματος του Προέδρου Macron ανακοίνωσε ένα πενταετές πρόγραμμα έρευνας και ανάπτυξης πάνω στην AI αξίας 2 δισ. €, ενώ παράλληλα δήλωσε την πρόθεση για δημιουργία μιας Γαλλικής υπηρεσίας για αμυντικές έρευνες, στα πρότυπα της Αμερικανικής DARPA. Αντίστοιχα οι Βρετανοί έχουν ήδη επενδύσει με συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα περίπου 1,5 δισ. € για έρευνα και ανάπτυξη της AI. Η ΕΕ έχει ανακοινώσει και αυτή ότι θα επενδύσει στον ίδιο τομέα με 20 δισ. από το 2020 και μετά ¹¹. Η σύγκριση βέβαια με την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και τις χώρες της Άπω Ανατολής στην παρούσα φάση είναι συντριπτικά κατά των Ευρωπαίων, αφού τα κονδύλια που επενδύονται στις χώρες αυτές είναι περίπου τριπλάσια σε σχέση με τα ευρωπαϊκά. Επιπρόσθετα υπάρχουν επιφυλάξεις, ιδιαίτερα στη Γερμανία, για το βαθμό της αξιοποίησης της AI σε στρατιωτικές εφαρμογές, οι οποίες μπορεί να δώσουν στις ΕΔ ασύμμετρα πολλές δυνατότητες, κάτι που για τη Γερμανία δεν είναι αποδεκτό. Είναι προφανές ότι οι εφαρμογές της AI μπορούν να είναι πολλαπλές τόσο σε πολιτικό όσο και στρατιωτικό επίπεδο, με προφανή οικονομικά οφέλη για τις αντίστοιχες βιομηχανίες, αλλά και ανάπτυξη ιδιαίτερων ικανοτήτων και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων για τις ΕΔ με παράλληλη μείωση του κόστους. Τέλος, είναι προφανές ότι στον τομέα αυτό και η Ρωσία και Κίνα βρίσκονται σε πολύ υψηλό επίπεδο και γι' αυτό δεν θα πρέπει η Ευρώπη να περιχαρακωθεί στα σύνορα

¹¹ <https://www.defenseone.com/ideas/2018/05/ai-begins-reshape-defense-heres-how-europe-can-keep/148318/>

των κρατών της, αλλά να επιδιώξει συνεργασίες σε θέματα ΑΙ τόσο μεταξύ των κρατών-μελών της, όσο και με τις ΗΠΑ. Αυτές οι συνεργασίες θα μπορούσαν να δρομολογηθούν στο πλαίσιο της συνεργασίας NATO με ΕΕ και ΕΟΑ.

Ας περάσουμε από τα ζητήματα της ΑΙ που αλληλεπιδρούν μεταξύ μη στρατιωτικών προϊόντων και στρατιωτικών εφαρμογών (spin-in και spin-off) , σε καθαρά στρατιωτικές εφαρμογές και στους τρεις κλάδους των ΕΔ. Η Ελβετία έχει ξεκινήσει μία διαδικασία αναβάθμισης της αεροπορικής της ισχύος στο πλαίσιο του προγράμματος Air 2030 με ενδεικτικό αρχικό προϋπολογισμό τα 8 δις. €, προκειμένου να αντικαταστήσει τα υφιστάμενα αεροσκάφη της F-5 E/F Tiger II και F/A-18 Hornet. Οι προσφορές που έχουν ληφθεί μέχρι τώρα αντιστοιχούν στο Typhoon της κοινοπραξίας Eurofighter/Airbus, στο Rafale της Dassault, στο F/A-18 E/F Hornet, στο Gripen E της SAAB και στο F-35 A Lightning II JSF της Lockheed Martin. Το Υπουργείο Άμυνας της Ελβετίας θα αποφασίσει για το νέο μαχητικό αεροσκάφος της μέσω μίας εξαντλητικής και επίπονης διαδικασίας για την αξιολόγηση και επιλογή του κατάλληλου να καλύψει τις επιχειρησιακές της απαιτήσεις αεροσκάφους, με ορίζοντα πέρατος της υπόψη διαδικασίας εντός του 2020. Υπενθυμίζεται ότι παρόμοιος διαγωνισμός είχε δρομολογηθεί και παλαιότερα χωρίς τη συμμετοχή των αμερικανικών επιλογών και με τελικό νικητή το Gripen E της SAAB, όμως εκείνη η προμήθεια είχε ακυρωθεί σε συνέχεια σχετικού δημοψηφίσματος το 2014, όπου το “Όχι” του Ελβετικού λαού είχε συγκεντρώσει το 53,4 % των ψήφων. Έκτοτε βέβαια, έχουν μεσολαβήσει διάφορα γεγονότα ασφαλείας, ο στόλος έχει απομειωθεί και γεράσει, με αποτέλεσμα η προοπτική της νέας προμήθειας να καθίσταται επιτακτική για την Ελβετική κυβέρνηση. Οι επόμενοι μήνες αναμένονται πολύ σημαντικοί, ως προς το τελικό αποτέλεσμα της διαδικασίας, για το οποίο κάθε πρόβλεψη είναι εξαιρετικά παρακινδυνευμένη, δεδομένου ότι υπεισέρχονται πολύ παράγοντες και κριτήρια, που καθιστούν την όλη διαδικασία εξαιρετικά αβέβαιη και επίπονη. Όποιο βέβαια και αν είναι το αποτέλεσμα τονίζεται η εθνική απαίτηση για αντισταθμιστικά οφέλη, τα οποία αναμένεται να τονώσουν την

ελβετική αμυντική βιομηχανία των περίπου 200 εταιρειών, προεξάρχουσας της RUAG¹².

Οι αρχικές αποτυχίες της Dassault να πουλήσουν σε διεθνείς πελάτες το Rafale, φαίνεται να ξεπερνιούνται και οι προοπτικές είναι καλύτερες για το μεσομακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα. Ήδη έχουν παραδοθεί στην Αίγυπτο τα 20 αεροσκάφη από μία συνολική παραγγελία των 24, ενώ είναι σε εξέλιξη οι παραδόσεις στο Κατάρ επί μίας συνολικής παραγγελίας 36 αεροσκαφών. Επιπλέον και στην Ινδία υπεγράφη τελικά η σύμβαση για προμήθεια 36 Rafale προϋπολογισμού 7,9 δισ. €, εν μέσω κατηγοριών από την αντιπολίτευση για ατασθαλίες και αδιαφανείς διαδικασίες κατά την ανάθεση των αντισταθμιστικών οφελημάτων, οι οποίες ανασκευάστηκαν από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ινδίας, το οποίο αποφάσισε ότι η διαδικασία προμήθειας του αεροσκάφους ήταν καθόλα νόμιμη. Επιπλέον η Dassault προχώρησε σε κοινοπραξία με την Ινδική εταιρεία Reliance, αλλά και με άλλες ινδικές βιομηχανίες, προκειμένου να εξυπηρετηθεί αποτελεσματικότερα το πρόγραμμα και να δημιουργηθεί γραμμή παραγωγής στην Ινδία για την κατασκευή απαρτίων του Rafale, αλλά και του Falcon jet, με παράλληλη υλοποίηση των αντισταθμιστικών προγραμμάτων.

Αναφορικά με την Airbus Defense & Space και το αεροσκάφος πολλαπλών ρόλων A330 MRTT, έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα και είναι σε πλήρη επιχειρησιακή λειτουργία 35 παραδόσεις από τις συνολικά 60 παραγγελίες¹³. Οι παραγγελίες αυτές προέρχονται από κράτη όπως η Αυστραλία, η Σαουδική Αραβία, η Γαλλία, το ΗΒ, τα ΗΑΕ, η Σιγκαπούρη και η Ν. Κορέα, ενώ είναι σε εξέλιξη η προμήθεια του συγκεκριμένου αεροσκάφους από τα ευρωπαϊκά κράτη που συμμετέχουν στη δημιουργία ενός πολυεθνικού στόλου αεροσκαφών πολλαπλών ρόλων, υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Αμυντικού Οργανισμού, του NATO, του OCCAR και της NSPA. Μέχρι στιγμής έχουν παραγγελθεί οκτώ αεροσκάφη από Ολλανδία, Λουξεμβούργο (2), Βέλγιο (1) και Γερμανία, Νορβηγία(5), με τις παραλαβές να προβλέπεται να ολοκληρωθούν το 2020, οπότε και αναμένεται να

¹² <https://www.ainonline.com/aviation-news/defense/2019-04-13/switzerland-starts-new-round-fighter-trials>

¹³ <https://www.airbus.com/defence/a330mrtt.html>

ανακοινωθεί η προβλεπόμενη για το 2020 απόκτηση για την Ευρώπη της AAR (Air to Air Refueling) ικανότητας. Τα λοιπά ευρωπαϊκά κράτη που συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι η Γαλλία, Ισπανία, Ουγγαρία, Ελλάδα, Πορτογαλία και Πολωνία, ενώ και η Τσεχία έχει δηλώσει ενδιαφέρον προσχώρησης στο πρόγραμμα. Επισημαίνεται η πρόθεση της Ισπανίας να προβεί σε αγορά του υπόψη αεροσκάφους, καθώς και της Ινδονησίας και του Κατάρ. Αξίζει να σημειωθεί η παρόμοια πρόθεση της Ινδίας, η οποία εξέδωσε RFI τον Ιανουάριο του 2018 και στο οποίο ανταποκρίθηκαν οι δύο εταιρείες Airbus και Boeing, για την προμήθεια έξι αεροσκαφών προϋπολογισμού 1 δισ. € ¹⁴. Τέλος, υπογραμμίζεται ότι στον πιο πρόσφατο διαγωνισμό για τα Κορεατικά αεροσκάφη, το A330 MRTT επιλέχθηκε από τη Ν. Κορέα έναντι του KC-46A Pegasus της Boeing και του B767-300 της Ισραηλινής αεροπορικής βιομηχανίας (IAI). Πραγματικά το A330 MRTT είναι το πιο ικανό αεροσκάφος πολλαπλών ρόλων σε σχέση με τους ανταγωνιστές του, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την προοπτική μελλοντικών διαγωνισμών προμήθειας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η Κορεατική διοίκηση ανέφερε ότι το υπόψη αεροσκάφος έχει υπέρτερη αντοχή και διάρκεια, μεγαλύτερη αποθηκευτική ικανότητα καυσίμου, αλλά και ικανότητα μεταφοράς προσωπικού-στρατευμάτων, παρέχοντας ανέσεις εφάμιλλες με πολιτικούς αερομεταφορείς, ενώ επεσήμανε την ανταγωνιστική του τιμή και το γεγονός της επιτυχούς υπηρεσίας -λειτουργίας του σε πολλά κράτη ανά τον κόσμο. Τέλος, το πρώτο από τα τέσσερα συνολικά παραγγελθέντα αεροσκάφη παρελήφθη από τη Ν. Κορέα στις 30 Ιαν. '19, ενώ τα υπόλοιπα τρία αναμένονται εντός του έτους¹⁵.

Αντίθετα στον τομέα των μεγάλου μεγέθους μεταφορικών ελικοπτέρων, η Ευρώπη δεν μπορεί να υπερηφανεύεται για τις επιδόσεις της. Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η πρόθεση της Γερμανίας να αντικαταστήσει το γερασμένο στόλο των μεταφορικών ελικοπτέρων Sikorsky CH-53 που διαθέτει μέχρι το τέλος του 2020, μέσω αντίστοιχου προγράμματος κόστους 5,6 δισ. €. Ο διάδοχος του υπόψη ελικοπτέρου θα αποφασιστεί μεταξύ του CH-47F Chinook της Boeing και του CH-

¹⁴ <https://www.defenseindustrydaily.com/indias-aerial-tanker-competition-05391/>

¹⁵ Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 6/ 6 Feb 19/σελ. 14

53K King Stallion της Sikorsky/Lockheed Martin. Το παρήγορο της υπόθεσης είναι η επαρκής συμμετοχή της Γερμανικής αμυντικής βιομηχανίας στο πρόγραμμα. Σχετικές ανακοινώσεις με τα ονόματα των εταιρειών που θα συμμετέχουν στη συμπαραγωγή έγιναν στο ILA Berlin 2018 Airshow που πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Απρίλιο¹⁶. Αντίστοιχα, η Ισπανία θα αναβαθμίσει το στόλο των 17 CH-47D Chinook που διαθέτει στην έκδοση F. Το πρόγραμμα έχει προϋπολογισμό της τάξης του 1,1 δισ. €, ενώ οι πρώτες παραλαβές αναμένονται για το 2021. Συνοπτικά αναφέρεται ότι το πρόγραμμα των Chinook αποτελεί μία τεράστια επιτυχία της Boeing, δεδομένου ότι από την εισαγωγή του προϊόντος στα οπλοστάσια των κρατών τη δεκαετία του '60, έχουν παραχθεί περισσότερες από 900 μονάδες κάθε διαμόρφωσης κι επιπέδου, οι οποίες επιχειρούσαν και συνεχίζουν να επιχειρούν επ' ωφελεία περισσότερων από 20 κρατών, χωρίς διακοπή ή αντικατάσταση από άλλο ελικόπτερο, με μοναδική εξαίρεση την Αργεντινή, η οποία σταμάτησε να το πετά καθαρά για οικονομικούς λόγους¹⁷.

Αναφορικά με το ευρωπαϊκό μαχητικό αεροσκάφος Typhoon που είναι προϊόν συνεργασίας ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών, μπορεί να ειπωθεί ότι, ανεξάρτητα από τις δυσκολίες και τις υπερβάσεις κόστους που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος μέχρι σήμερα, αποτελεί ζωτικό συντελεστή για την μακροήμερευση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας μέσω και της συσχέτισης που μπορεί να έχει κατά τη μετάβαση στο πρόγραμμα για το νέο μαχητικό αεροσκάφος ή Future Combat Air System (FCAS), όπως έχει ονομαστεί από τη Γαλλογερμανική αρχική συμφωνία. Όπως ανέφερε ο εκτελεστικός διευθυντής της κοινοπραξίας Eurofighter, το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί τη συγκολλητική ουσία της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, αλλά και τη βάση για τη μελλοντική ευρωπαϊκή συνεργασία στην υλοποίηση του FCAS. Πράγματι, το Typhoon είναι μέχρι σήμερα το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό αμυντικό πρόγραμμα με 623 παραγγελίες σε εννέα κράτη, 549 από τις οποίες έχουν ήδη ολοκληρωθεί, ενώ δυνητικά θα πραγματοποιηθούν και άλλες, τόσο από τα κύρια κράτη της συμπαραγωγής, ήτοι τη

¹⁶ Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 47/ 21 Nov 18/σελ. 14

¹⁷ Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 3/ 16 Jan 19/σελ. 17

Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία και ΗΒ, όσο και τους λοιπούς ή και νέους πελάτες τα επόμενα χρόνια με τον ορίζοντα επιχειρησιακής λειτουργίας του αεροσκάφους να εκτείνεται μέχρι το 2060¹⁸. Προκειμένου το Typhoon να καταστεί ικανό για να λειτουργήσει ως εύλογο τεχνολογικό μονοπάτι προς το νέο μαχητικό αεροσκάφος της γενιάς, θα πρέπει να υποστεί αναβαθμίσεις που να σχετίζονται με δορυφορικές επικοινωνίες, βελτιωμένα datalinks, περισσότερα διαθέσιμα όπλα, καλύτερη επίγνωση της επιχειρησιακής κατάστασης με απεικόνιση επί της κάσκας του πιλότου, νέο RADAR τύπου AESA, αλλά και βελτιωμένες επιδόσεις του κινητήρα. Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκε το πρόγραμμα Centurion της RAF, με το οποίο αναβαθμίστηκαν τα Βρετανικά Typhoons για να φέρουν τον πύραυλο αέρος-αέρος και πέραν του οπτικού ορίζοντα (BVR) METEOR της MBDA, αλλά και τον πύραυλο cruise Storm Shadow της ίδιας εταιρείας. Για την αναβάθμιση αυτή το Typhoon έχει λάβει την αρχική επιχειρησιακή ικανότητα από τη RAF τον Ιανουάριο τρέχοντος έτους, με συνέπεια την επίτευξη ενός ακόμη ορόσημου για την ομαλή απόσυρση των Βρετανικών Panavia Tornado εντός του έτους¹⁹.

Στην περίπτωση της Γερμανίας τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα, δεδομένου ότι η απόφαση της χώρας για τον αντικαταστάτη των Tornado νομοτελειακά θα επιφέρει παρενέργειες τόσο στην περίπτωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, όσο και στην περίπτωση του προγράμματος του νέου FCAS σε μεσομακροπρόθεσμο πλαίσιο. Αλλά, ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Το Νοέμβριο του 2017 η Γερμανική κυβέρνηση εξέδωσε σχετικό RFI αναφορικά με την απόσυρση μέχρι το 2025 του στόλου των περίπου 90 Tornado που διαθέτει. Έκτοτε η κοινοπραξία Eurofighter και η Airbus Defense & Space επεξεργάστηκαν την προσφορά τους κι εξέδωσαν την πρότασή τους στις 24 Απρ. '18. Αυτή περιελάμβανε τους πυραύλους METEOR, Storm Shadow, καθώς και τον πύραυλο αέρος-εδάφους Brimstone της MBDA. Επιπλέον, η πρόταση αφορούσε την ενσωμάτωση και άλλων πυραύλων όπως του Joint Strike Missile για τις αποστολές κατά πλοίων, καθώς και του πυραύλου cruise τύπου Taurus. Η πρόταση περιείχε και

¹⁸ Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 3/ 16 Jan 19/σελ. 17

¹⁹ Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 3/ 16 Jan 19/ σελ. 7

άλλες αναβαθμίσεις που αφορούσαν την ώση του κινητήρα, μεγαλύτερες δεξαμενές καυσίμου, κιτ για την αναβάθμιση της ευκινησίας του αεροσκάφους ιδιαίτερα με βαρύ οπλισμό, AESA RADAR τύπου Captor-E και άλλες αναβαθμίσεις που καθιστούν το αεροσκάφος μια άκρως δελεαστική πρόταση. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι τα Tornado είχαν έναν ακόμη ρόλο να φέρουν πυρηνικά τακτικά όπλα, στο πλαίσιο των αποστολών αποτροπής του NATO έναντι της Ρωσικής απειλής. Η πρόταση επισημαίνει τη δυνατότητα της κοινοπραξίας για ενσωμάτωση της δυνατότητας οπλισμού με πυρηνικά όπλα στο Typhoon κι εκτιμά ότι οι ΗΠΑ, ως αρμόδια αρχή, θα παρέξουν την σχετική πιστοποίηση. Ο εκτελεστικός διευθυντής της Eurofighter εκτιμά ότι οι αμερικανικές αρχές δεν θα χρησιμοποιήσουν τις απαιτήσεις πιστοποίησης ως μέσο πίεσης προς τη γερμανική πλευρά, προκειμένου αυτή να επιλέξει το F-35²⁰.

Η επιλογή φυσικά και παραμένει στα χέρια της Γερμανικής Κυβέρνησης. Είναι βέβαιο ότι η ενδεχόμενη απόφαση υπέρ της επιλογής του Typhoon πέραν των πλεονεκτημάτων που θα επιφέρει αναφορικά με την ομογενοποίηση του στόλου, τις οικονομίες κλίμακας και τον περιορισμό του κόστους, θα είναι πολύ πλεονεκτική για την εδραίωση της ευρωπαϊκής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης, δεδομένου ότι περισσότερες από 400 εταιρείες μικρού και μεσαίου μεγέθους υποστηρίζουν το πρόγραμμα Typhoon. Επιπρόσθετα θα αποτελέσει και μία ισχυρή ένεση ηθικού και αυτοπεποίθησης, ικανής να προσελκύσει και άλλους πέραν των παραδοσιακών αγοραστές, με προφανή θετικά αποτελέσματα για την περαιτέρω κερδοφόρα λειτουργία των γραμμών παραγωγής της βιομηχανίας²¹. Τέλος, εφόσον η Γερμανική επιλογή είναι το Eurofighter-Typhoon, η μετάβαση από μια γενιά αεροσκαφών στην επόμενη γίνεται ομαλά και χωρίς σημαντικά εμπόδια. Το αναβαθμισμένο Typhoon θα αποτελέσει τον ιδανικότερο προπομπό του νέου FCAS.

Παρόμοιες ήταν και οι σκέψεις των Γάλλων όταν αποφάσιζαν τη Γαλλογερμανική συνεργασία για το μαχητικό της επόμενης γενιάς FCAS. Και γι' αυτούς το Rafale αποτελεί μία σημαντική παρακαταθήκη και απαραίτητη υποδομή

²⁰ <https://www.flightglobal.com/news/articles/ila-eurofighter-to-upgrade-typhoon-engine-to-lift-s-448005/>

²¹ <https://world.eurofighter.com/articles/eurofighter-is-the-logical-choice-for-germany>

για το FCAS, το οποίο ως βασική ιδέα θα έχει πιλότο στο κόκπιτ, αν και η επιλογή για να είναι και μη επανδρωμένο παραμένει ισχυρή, με τα δύο βασικά του χαρακτηριστικά βέβαια να είναι η αεροπορική υπεροχή και η πυρηνική αποτροπή. Το FCAS πρακτικά θα ενσωματώνει όλες τις διαθέσιμες τεχνολογίες, αλγορίθμους τεχνητής νοημοσύνης (AI) και μηχανικής μάθησης για έγκαιρη λήψη απόφασης, ενώ θα είναι το σύστημα των συστημάτων και θα διασυνδέεται με κάθε είδους σύστημα σε όλα τα πεδία και φυσικά με ναυτικές μονάδες και δορυφόρους. Επιπλέον θα πετάει σε σχηματισμούς που θα περιέχουν επανδρωμένες και μη επανδρωμένες μονάδες, ενώ για λόγους ηθικής το αεροσκάφος που θα φέρει πυρηνικά όπλα θα είναι πάντοτε με χειριστή-πιλότο. Επιπλέον, θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην ταχύτητα και ευκινησία του μέσου με ταυτόχρονη διατήρηση των stealth χαρακτηριστικών αυτού, για αδυναμία ή τουλάχιστον μεγάλη δυσκολία αποκάλυψής του. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό ένα αρχικό πρωτότυπο πιθανόν να πετάξει περί το 2030, ενώ σε υπηρεσία θα μπει μετά το 2040, με την προοπτική να έχει ενσωματώσει όλες τις νέες και ώριμες τεχνολογίες εκείνης της εποχής, σε συνδυασμό και με αυτές που θα έχουν προκύψει από το ερευνητικό πρόγραμμα nEURON που αφορά σε ένα πειραματικό μη επανδρωμένο UCAV με stealth ιδιότητες, το οποίο μπορεί να επιχειρεί σε υψηλού κινδύνου ζώνες μάχης²². Τέλος, στο project αναμένεται να προσχωρήσει και η Ισπανία. Η διαφανόμενη συνεργασία τριών από τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές χώρες στο FCAS προοιωνίζεται τεράστιες προοπτικές για τις αμυντικές τους βιομηχανίες, οι οποίες θα εμπλακούν στο εγχείρημα σε συνεργασία με πλείστους υποκατασκευαστές και μικρές και μεσαίου μεγέθους εταιρείες δυνητικά και από άλλες χώρες πλην των τριών προαναφερθεισών.

Θα είναι ενδιαφέρον να δούμε την εξέλιξη του αντίστοιχου project που έχει ήδη ξεκινήσει στο ΗΒ με την ονομασία “Team Tempest”, όπως ανακοινώθηκε στο Air Show του Farnborough από τον Βρετανό Υπουργό Άμυνας τον Ιούλιο του '18. Ο βασικός κατασκευαστής θα είναι η BAE Systems με συμπαραγωγούς τη Rolls Royce, την ιταλική Leonardo και την MBDA ²³. Πρόκειται για ένα project στο οποίο

²² https://en.wikipedia.org/wiki/Dassault_nEURON

²³ https://en.wikipedia.org/wiki/BAE_Systems_Tempest

σχεδιάζεται να δαπανηθούν 2,5 δισ. € μέχρι το 2025, ενώ θα επιδιωχτεί και η προσέγγιση με την Ινδία, προκειμένου να εξεταστεί η συνεργασία της στη σχεδίαση και κατασκευή του Tempest, καθώς και της Σουηδικής SAAB, της οποίας ο επικεφαλής του αεροναυπηγικού τομέα δήλωσε ανοικτός σε συνεργασίες²⁴.

Αξίζει να σημειωθεί, σε συνέχεια της Γαλλοβρετανικής συμφωνίας του Lancaster το 2010 μεταξύ Σαρκοζί και Κάμερον στην οποία διατυπώθηκε ο σκοπός της ενίσχυσης της αμυντικής βιομηχανίας των δύο χωρών, αλλά και της συνεργασίας σε προγράμματα έρευνας και τεχνολογίας, ότι είχε συμφωνηθεί η έναρξη ενός κοινού προγράμματος για το νέο FCAS μεταξύ Γαλλίας και ΗΒ και τη συμμετοχή των μεγαλύτερων αμυντικών βιομηχανιών των δύο χωρών²⁵, αλλά στην πορεία ναυάγησε, με αποτέλεσμα στη συνέχεια να διαμορφωθούν τα δύο ξεχωριστά προγράμματα, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Κανείς δεν μπορεί να πει με βεβαιότητα αν θα ήταν καλύτερο η Ευρώπη να προχωρήσει με ένα ή δύο προγράμματα για το μαχητικό αεροσκάφος της έκτης γενιάς. Τα προγράμματα βρίσκονται σε πολύ πρώιμο στάδιο και είναι βέβαιο ότι στη μακροχρόνια διάρκεια τους θα εξετάζονται όλα τα δεδομένα, προκειμένου να λαμβάνονται οι ορθότερες αποφάσεις. Η ΕΕ και τα κυρίαρχα ευρωπαϊκά κράτη έχουν αποδείξει ότι ξέρουν να συνεργάζονται και να σφυρηλατούν σχέσεις που ενίοτε βασίζονται σε δύσκολους πολυμερείς συμβιβασμούς προκειμένου να επιτυγχάνουν το βέλτιστο αποτέλεσμα για όλους.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί με περισσότερες λεπτομέρειες ένα φιλόδοξο πρόγραμμα που αφορά στο μη επανδρωμένο αερο-όχημα κατηγορίας MALE (Medium Altitude Long Endurance), γνωστό και με το προσωνύμιο Eurodrone, το οποίο φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα υπόδειγμα ευρωπαϊκής τεχνολογικής αρτιότητας, προερχόμενο από την πολυμερή συνεργασία διαφορετικών κρατών και αντίστοιχων αμυντικών βιομηχανιών, υπό την αιγίδα της ΕΕ και των συναφών θεσμών της. Πιο συγκεκριμένα η Airbus Defence & Space και οι συνεργάτες της ολοκλήρωσαν την προκαταρκτική φάση σχεδίασης του οχήματος, όπως ανακοινώθηκε στις 13 Δεκ 18. Η φάση της ανάπτυξης του πρωτοτύπου έχει ήδη

²⁴ Europe and the Future Compat Air System/Istituto Affari Internazionali 2019/ σελ. 44

²⁵ Europe and the Future Compat Air System/Istituto Affari Internazionali 2019/ σελ. 43

ξεκινήσει και η πρώτη πτήση του αναμένεται στις αρχές του 2023 με τις πρώτες παραδόσεις το 2025. Η διαχείριση του προγράμματος έχει ανατεθεί στον διακυβερνητικό ευρωπαϊκό οργανισμό OCCAR, ενώ τονίζεται ότι το πρόγραμμα έχει ενταχθεί στα προγράμματα PESCO με επικεφαλής χώρα τη Γερμανία και συνεργαζόμενες χώρες τη Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία και Τσεχία, με συνέπεια να είναι επιλέξιμο (eligible) να λάβει πρόσθετη χρηματοδότηση από κονδύλια του EDF. Οι εταιρείες που συνεργάζονται ήδη στην ανάπτυξη του Eurodrone είναι η Airbus, Dassault, Leonardo και η Aero Vodochody. Ένα πρώτο ομοίωμά του παρουσιάστηκε στο ILA AirShow του Βερολίνου τον Απρίλιο του '18. Μέχρι στιγμής οι πρώτες απαιτήσεις των κρατών αφορούν σε 21 μονάδες για τη Γερμανία, 8 για τη Γαλλία και 15 για την Ισπανία. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο του προγράμματος έγκειται στο γεγονός ότι μαζί με το nEURON αναμένεται να αποτελέσουν συστατικά στοιχεία του μελλοντικού αεροσκάφους 6ης γενιάς FCAS²⁶.

Η πολυμέρεια είναι πλέον συστατικό στοιχείο της ευρωπαϊκής κουλτούρας, με αποτέλεσμα οι τέτοιου τύπου συνεργασίες να ευδοκιμούν και στην περίπτωση των όπλων. Ο νέος πύραυλος αέρος-αέρος MICA NG (New Generation) αποτελεί μία τέτοια περίπτωση, αφού είναι προϊόν συνεργασίας της MBDA, Safran και Thales. Το πρόγραμμα αντικατάστασης των παλαιών πυραύλων MICA του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας της Γαλλίας αφορά στην προμήθεια 567 νέων πυραύλων MICA NG στο πλαίσιο συναφούς προγράμματος της Υπηρεσίας Αμυντικών Προμηθειών (DGA) της Γαλλίας με προϋπολογισμό το 1,1 δισ. €. Ο νέος πύραυλος αν και εξωτερικά είναι ίδιος με τον προκάτοχό του για να διατηρήσει τις επιτευχθείσες συμβατότητες και όλο το έργο ενσωμάτωσης σε διάφορες πλατφόρμες κι εκτοξευτές, αποτελεί προϊόν επανασχεδιασμού και εισάγει βελτιώσεις σε βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά όπως εμβέλεια (30% τουλάχιστο μεγαλύτερη), ευελιξία και ευκινησία, καθώς και απόλυτες επιδόσεις φονικότητας, ενώ ο ανιχνευτής IR στην υπέρυθρη εκδοχή του πυραύλου παρουσιάζει βελτιωμένη ανίχνευση στόχου και μεγάλη ανθεκτικότητα στα ηλεκτρονικά αντίμετρα. Ασφαλώς πρόκειται για ιδιαίτερα βελτιωμένο προϊόν, που εισάγει νέες τεχνολογίες και καινοτομίες, οι οποίες εκτιμάται

²⁶ Jane's Defence Weekly, Vol 55, Issue 51, 19 Dec 18, σελ. 7

ότι δεν θα αφήσουν αδιάφορους και τους λοιπούς πελάτες του πυραύλου πλην των Γαλλικών ΕΔ²⁷.

Η Αυστραλία, αν και κατά μείζονα λόγο είναι προσδεδεμένη στο άρμα των ΗΠΑ, εντούτοις υπέγραψε στρατηγική συνεργασία με τη Γαλλική ναυπηγική εταιρεία Naval Group για την κατασκευή 12 υποβρυχίων Attack Class. Το πρόγραμμα είναι προϋπολογισμού 35 δις. \$, ενώ παράλληλα υπεγράφη συμφωνία πλαίσιο μεταξύ της εταιρείας και της αυστραλιανής κρατικής ASC, προκειμένου να δρομολογηθούν όλες οι κατασκευαστικές λεπτομέρειες και να καθοριστούν οι λοιποί προμηθευτές των βασικών υποσυγκροτημάτων των υποβρυχίων, σηματοδοτώντας μία νέα εποχή για την Αυστραλιανή βιομηχανία, αλλά και τη Γαλλική εταιρεία που επιτυγχάνει την είσοδό της σε μία μεγάλη αγορά²⁸.

Η ίδια εταιρεία που επιδεικνύει σημαντικά συμβόλαια σε όλο τον κόσμο, παρουσιάζει σημαντικές καινοτομίες που προσδίδουν σημαντικές ικανότητες στις μονάδες επιφανείας που τις φιλοξενούν. Ενδεικτικά αναφέρεται το πρόγραμμα των Αιγυπτιακών κορβेटών Gowind 2500, στις οποίες εγκαθίσταται το σύστημα πληροφοριών και πανοραμικών αισθητήρων PISM, το οποίο παρέχει στους αισθητήρες ανεμπόδιστη κάλυψη 360 μοιρών. Επιπρόσθετα, η ίδια λογική έχει γίνει αποδεκτή και για το πρόγραμμα φρεγατών του Γαλλικού Πολεμικού Ναυτικού²⁹. Τέλος, σημειώνεται η επέκταση της εταιρείας στην Ολλανδία και η ανάπτυξη βιομηχανικών συνεργασιών με περίπου 70 Ολλανδικές εταιρείες και ερευνητικά κέντρα στην κατεύθυνση εδραίωσης της θέσης της ενόψει του προγράμματος αντικατάστασης των υποβρυχίων Walrus class του Πολεμικού Ναυτικού με τα πετρελαιο-ηλεκτροκίνητα Barracuda, που αποτελούν παραλλαγή των αντίστοιχων πυρηνοκίνητων του Γαλλικού Πολεμικού Ναυτικού και για τα οποία προτείνεται η κατασκευή στην Ολλανδία³⁰.

²⁷ Jane's International Defence Review, Vol 51, Dec. 18, σελ. 18

²⁸ <https://navaltoday.com/2019/02/11/australia-naval-group-sign-future-submarine-contract-after-two-years-of-negotiations/>

²⁹ Jane's International Defence Review, Vol 51, Dec. 18/σελ. 35

³⁰ Jane's Defence Weekly, Vol 55, Issue 47, 21 Nov 18/σελ. 20

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί κι ένα παράδειγμα συνεργασίας στον στρατό ξηράς, όπως είναι το ευρωπαϊκό βασικό άρμα μάχης, που αποτελεί προϊόν της KNDS Group, δηλαδή της κοινοπραξίας μεταξύ της Γερμανικής βιομηχανίας KMW και της Γαλλικής Leclerc. Με την κατασκευή του άρματος που ουσιαστικά αποτελεί ένα υβρίδιο μεταξύ του γερμανικού Leopard και του γαλλικού Leclerc, ουσιαστικά μπαίνουν οι βάσεις για την επόμενη μεγάλη Γαλλογερμανική συνεργασία για το βασικό σύστημα μάχης στο έδαφος (Main Ground Combat System), το οποίο αναμένεται να επιχειρήσει ακόμη και πριν το 2035³¹.

³¹ <https://nationalinterest.org/blog/buzz/european-main-battle-tank-france-and-germanys-new-joint-super-weapon-25017>

Προκλήσεις-ευκαιρίες για την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία

Ο κατάλογος των στρατιωτικών προγραμμάτων και προϊόντων που παρατέθηκε παραπάνω είναι αντιπροσωπευτικός και ενδεικτικός των δυνατοτήτων και προοπτικών της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Με βάση τα στοιχεία του SIPRI στην πρώτη δεκάδα των εξαγωγικών χωρών μείζονος στρατιωτικού εξοπλισμού για την πενταετία 2013-2017 βρίσκονται έξι ευρωπαϊκές χώρες με το αθροιστικό ποσοστό πωλήσεων παγκοσμίως να φτάνει το 25%, υπολειπόμενο μόνο από το 34% των ΗΠΑ και σταθερά πάνω από το 22% της Ρωσίας. Επιπλέον, οι μεγαλύτεροι εισαγωγείς μείζονος στρατιωτικού εξοπλισμού για το ίδιο χρονικό διάστημα είναι η Ινδία, Σαουδική Αραβία, Αίγυπτος, ΗΑΕ και Κίνα με αντίστοιχα μερίδια 12%, 10%, 4,5%, 4,4% και 4%. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι αμυντικές δαπάνες αυξάνουν ανελλιπώς στην Ασία τα τελευταία χρόνια και δεν αναμένεται να αναχαιτιστεί ο πυρετός των εξοπλισμών, φαίνεται να παγιώνεται μία εξαιρετικά ευνοϊκή κατάσταση αλλά ταυτόχρονα να διαμορφώνεται και μία πρόκληση για τις ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες, οι οποίες έχοντας πετύχει τα τελευταία χρόνια πολύ καλές εξαγωγικές επιδόσεις προς την Ασία, οφείλουν να διατηρήσουν ή και να ενισχύσουν την τάση αυτή, στηριζόμενες τόσο σε γεωπολιτικές παραμέτρους όπως είναι η αντιπαλότητα της Κίνας με τις ΗΠΑ ή οι παραδοσιακά καλές σχέσεις με την Ινδία, όσο και σε οικονομικές και εμπορικές παραμέτρους όπως είναι τα ανταγωνιστικά τους προϊόντα αλλά και οι αξιόπιστες εμπορικές συναλλαγές. Για να συμβεί αυτό μία απαραίτητη προϋπόθεση είναι να πραγματοποιούνται επενδύσεις στον αμυντικό τομέα, ώστε η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία να διατηρήσει την υψηλή τεχνολογική ικανότητα να δημιουργήσει την επόμενη γενιά των ζωτικών αμυντικών δυνατοτήτων.

Μία επιπλέον πρόκληση για τη διατήρηση και ενίσχυση του μεριδίου αγοράς στην Ασία εκ μέρους των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών είναι αν θα καταφέρουν οι τελευταίες να παραμείνουν τεχνολογικά ενημερωμένες, όχι απλά παρακολουθώντας αλλά συμμετέχοντας ενεργά στην ανάπτυξη των τεχνολογιών της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης (Fourth Industrial Revolution-4IR), κατ'

αντιστοιχία με τις χώρες ειδικά της Άπω Ανατολής. Προηγμένες τεχνολογίες όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η 3D εκτύπωση, η ρομποτική, οι κυβερνοεπιχειρήσεις και η ανάλυση δεδομένων θα παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων και της βιομηχανικής αποδοτικότητας σε ένα περιβάλλον ολοένα και πιο ανταγωνιστικό. Οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες και όχι μόνο οι αμυντικές καλούνται να προσαρμόσουν τα επιχειρηματικά και στρατηγικά τους σχέδια, προκειμένου να διατηρήσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα. Τα κράτη της Άπω Ανατολής επικεντρώνονται πλέον στις τεχνολογίες 4IR, επενδύοντας στην εγχώρια έρευνα και ανάπτυξη, με παράλληλες συνεργασίες με αλλοδαπές βιομηχανίες και τελικό στόχο την εισαγωγή τεχνολογίας και καινοτομίας. Στην κατεύθυνση αυτή βοηθά η διττή φύση των τεχνολογιών 4IR, οι οποίες δύνανται να αξιοποιούνται για την ανάπτυξη στρατιωτικών εφαρμογών. Είναι προφανές ότι οι τεχνολογίες 4IR θα συμμετέχουν ολοένα και περισσότερο σε τέτοιες εφαρμογές στο μέλλον, οι οποίες θα δημιουργούν νέες δυνατότητες που θα οδηγούν στο τεχνολογικό και στρατιωτικό πλεονέκτημα. Οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες διαθέτουν την αναγκαία τεχνολογική και επιστημονική βάση επί του παρόντος για να διατηρήσουν το μερίδιό τους, όμως η πρόκληση για τη διατήρησή της παραμένει ισχυρή και θα ενισχύεται ακόμη περισσότερο στα επόμενα χρόνια³².

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός που προέρχεται από το εσωτερικό της Ευρώπης και συνιστά πρόκληση, ότι πολλά κράτη μέλη προέβησαν σε περικοπές των αμυντικών προϋπολογισμών τους κατά την τελευταία δεκαετία. Από το 2005 έως το 2015 οι αμυντικές δαπάνες της ΕΕ μειώθηκαν κατά σχεδόν 11 % και έφθασαν το συνολικό ποσό των 200 δισ. €. Το ποσοστό των αμυντικών δαπανών στο ΑΕΠ μειώθηκε επίσης, φθάνοντας το 2015 στο 1,4 %, ήτοι το χαμηλότερο επίπεδο που έχει ποτέ καταγραφεί. Σε πραγματικές τιμές, οι αμυντικοί προϋπολογισμοί στην ΕΕ μειώθηκαν κατά 2 δισ. € ετησίως την τελευταία δεκαετία. Σήμερα, μόνο 5 από τα 30 κράτη μέλη πετυχαίνουν το στόχο δαπανών 2 % του ΑΕΠ που έχει ορίσει το ΝΑΤΟ, ο οποίος είχε τεθεί κατά τη σύνοδο κορυφής που πραγματοποιήθηκε το 2014 στην Ουαλία, με τη Γερμανία που είναι από τους μεγαλύτερους παραγωγούς και

³² Jane's Defence Weekly, Vol 56, Issue 42, 29 Jan 19/σελ. 28

καταναλωτές αμυντικού υλικού να βρίσκεται στο 1,5%, χωρίς προοπτική να το αυξήσει. Η τάση για μείωση των αμυντικών δαπανών στην Ευρώπη είναι δυνατό να προκαλέσει και άλλες παρενέργειες: Η αμυντική βιομηχανία εξαρτάται από τη θέσπιση προγραμμάτων ανάπτυξης ικανοτήτων από τις κυβερνήσεις και, γενικότερα, από το επίπεδο των δημόσιων δαπανών και επενδύσεων στον τομέα της άμυνας. Ως τελικοί πελάτες αμυντικού εξοπλισμού, οι κυβερνήσεις καθορίζουν τις απαιτήσεις και ενεργούν ως αναθέτουσες αρχές, ρυθμιστικές αρχές και, συχνά, ως υποστηρικτές των εξαγωγών. Επιπλέον, η ανάπτυξη των αμυντικών συστημάτων πραγματοποιείται με μακροπρόθεσμη προοπτική και συνεπάγεται υψηλούς κινδύνους, αφού οι επιχειρησιακές ανάγκες μπορεί να αλλάξουν κατά τη διάρκεια ανάπτυξης του προϊόντος. Ως εκ τούτου, οι αμυντικές εταιρείες δεν επενδύουν σε στρατιωτικές τεχνολογίες χωρίς δέσμευση από τις κυβερνήσεις ότι θα τις αγοράσουν.

Μία ακόμη πρόκληση αφορά τους εργαζόμενους που ήδη απασχολούνται στους κλάδους της αμυντικής βιομηχανίας ή τους δυνητικούς υποψήφιους να εισέλθουν σε αυτούς. Πρόκειται για νέους επιστήμονες με υψηλές ικανότητες, φιλοδοξίες και δίψα για προοπτική και εξέλιξη. Αν δεν αισθάνονται ολοκληρωμένοι στη δουλειά τους και νιώθουν ότι δεν προάγεται η καινοτομία και η νέα γνώση στην εταιρεία τους, τότε είναι πολύ πιθανό να επιδιώξουν να αλλάξουν εργασιακό περιβάλλον ή ακόμη και να μεταναστεύσουν. Και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα είναι να ενισχύεται το brain drain, που αποτελεί την πιο σημαντική απειλή για την ύπαρξη μιας δυναμικής αμυντικής τεχνολογικής και βιομηχανικής βάσης. Η τάση για brain drain έχει εντοπιστεί στις μεγάλες αμυντικές εταιρείες των ΗΠΑ³³, ενώ κάτι αντίστοιχο ισχύει και στις αντίστοιχες βιομηχανίες της Ευρώπης³⁴. Η εξέλιξη αυτή επιφυλάσσει αρνητικές συνέπειες αναφορικά με το δυναμισμό, την ανταγωνιστικότητα και φυσικά την ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας. Ειδικά στον τομέα της αεροναυπηγικής εμφανίζονται σημαντικές ελλείψεις σε προσωπικό με εξειδικεύσεις σε επιστημονικά, τεχνολογικά, μηχανικής και μαθηματικά πεδία (Science, Technology, Engineering, Mathematics-STEM). Επιπλέον, ενδημεί το

³³ Jane's Defence Weekly, Vol 55, Issue 45, 7 Nov 18, σελ. 24

³⁴ https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence/skills_en

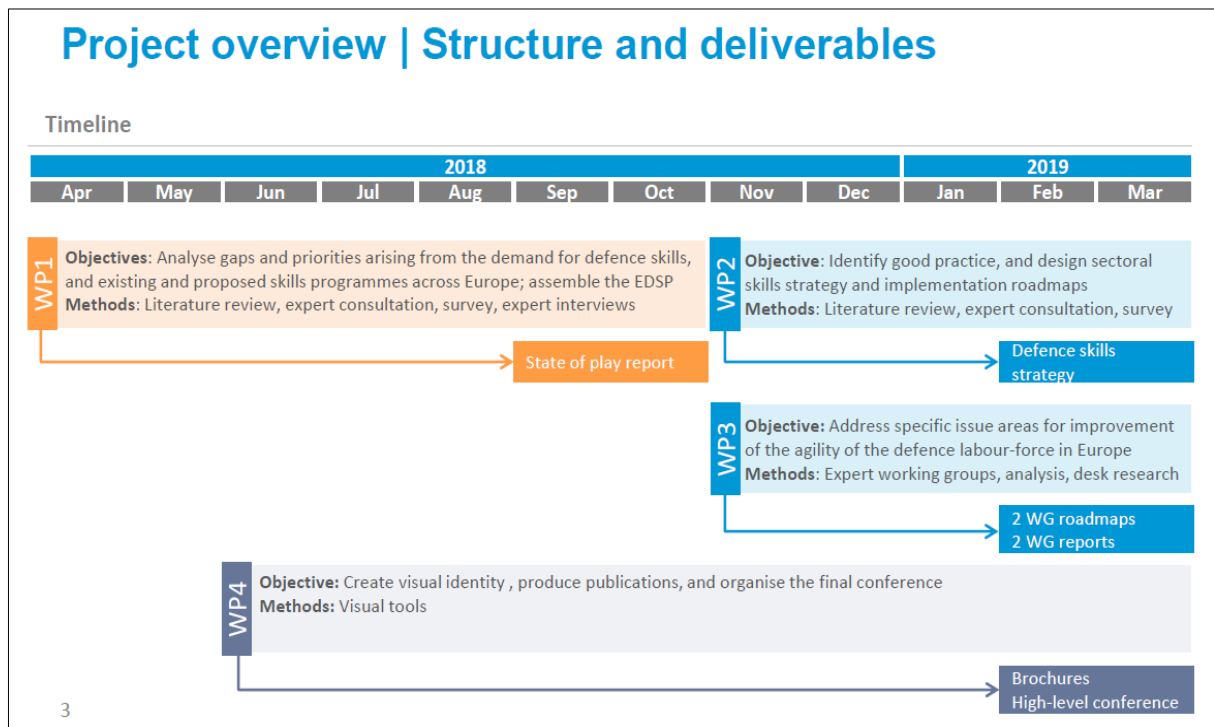
φαινόμενο να υπάρχουν πολλές διαθέσιμες θέσεις σε αμυντικές εταιρείες για την ανάπτυξη προγραμμάτων, αλλά οι νέοι επιστήμονες να προτιμούν τις νεοφυείς επιχειρήσεις και τις εταιρείες που καινοτομούν τεχνολογικά, με αποτέλεσμα να υπάρχουν τα προαναφερθέντα κενά σε STEM πεδία.

Τα υπόψη κενά έχουν ήδη εντοπιστεί και οι εταιρείες έχουν ήδη σχεδιάσει στρατηγικές για να ενισχύουν την τεχνολογική και επιστημονική τους βάση. Ειδικά στην Ευρώπη οι αμυντικές βιομηχανίες έχουν ως σημαντικό σύμμαχο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία αναπτύσσει μία ολιστική προσέγγιση στην κατεύθυνση οριοθέτησης του προβλήματος και εντοπισμού των διαθέσιμων ικανοτήτων των εργαζομένων. Η στρατηγική της υλοποιείται με την πρωτοβουλία Blueprint for Sectoral Cooperation on Skills, σε συνεργασία με την ευρωπαϊκή ατζέντα για νέες δεξιότητες και την υποστήριξη του European Defense Action Plan. Η υλοποίηση της πρωτοβουλίας Blueprint έχει αναληφθεί από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα COSME-COMpetitiveness of Small & Medium size Enterprises, το οποίο χρηματοδότησε το European Defense Skills Partnership³⁵ για μία έρευνα που αφορούσε στο ποιο πρέπει να είναι το όραμα επί των Defense skills στην Ευρώπη του σήμερα και του αύριο. Η αναφορά εκδόθηκε το Νοέμβριο του 2018. Σε αυτήν εντοπίζονται τα κενά που υπάρχουν σε ζητούμενες ικανότητες ανά αμυντικό τομέα, ενώ παράλληλα ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των βασικών stakeholders-φορέων. Τέλος, τον Ιανουάριο του 2019 εκδόθηκε η τελική αναφορά από τη RAND Europe σε συνεργασία με το ίδρυμα Giacomo Brodolini, κατόπιν σχετικής παραγγελίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην οποία εντοπίζονται οι τάσεις της τεχνολογικής ανάπτυξης και ο τρόπος που αυτές συνδέονται με τις υφιστάμενες διαθέσιμες ικανότητες, ενώ παράλληλα καταγράφονται οι επιπτώσεις των ελλειμματικών ικανοτήτων, προκειμένου να καθοριστεί η στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί και η οποία θα αποσαφηνιστεί στην επόμενη φάση του προγράμματος.

Οι παραπάνω περιγραφείσες ενέργειες και δραστηριότητες ουσιαστικά δρομολογούν τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προκειμένου η Ευρώπη να διατηρήσει τη θέση της στο πεδίο των αμυντικών ικανοτήτων και

³⁵ https://eu-ems.com/summary.asp?event_id=4370&page_id=9753

δυνατοτήτων, ενώ παράλληλα να ενισχύσει την τεχνολογική της βάση και αμυντική βιομηχανία, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Στρατηγικής της.

Εικόνα 3.1 Σύνοψη του οράματος για τις μελλοντικές δεξιότητες στον τομέα της άμυνας

Μία από τις κεντρικότερες έννοιες που εντοπίζονται στο κείμενο της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ είναι της ανθεκτικότητας. Πέραν των πολιτικών προεκτάσεων της έννοιας, η ανθεκτικότητα αφορά και άλλους τομείς όπως π.χ ένα σύστημα που αντιμετωπίζει με επιτυχία εξωτερικές απειλές. Ένα τέτοιο σύστημα είναι το δορυφορικό σύστημα ναυσιπλοΐας. Όπως είναι γνωστό η Ευρώπη έχει αποκτήσει το δικό της σύστημα με την επωνυμία Galileo και το οποίο προσδίδει τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης σε πλείστους τομείς της οικονομίας. Η στρατιωτική δυνατότητα χρήσης του συστήματος όμως δεν έχει αξιοποιηθεί ακόμη, με αποτέλεσμα πολλά αμυντικά συστήματα της Ευρώπης να εξαρτώνται από το GPS και δυσμενή συνέπεια την τρωτότητα των συστημάτων, ένεκα της αυξημένης πιθανότητας δυσλειτουργίας ή και πλήρους απενεργοποίησης αυτού. Το συμπέρασμα της αδήριτης ανάγκης για ανάπτυξη ευρωπαϊκών όπλων και αμυντικών πυραυλικών συστημάτων κατευθυνόμενων με το Galileo που ουσιαστικά θα οδηγήσει σε εγγενή

απόκτηση ευρωπαϊκών στρατιωτικών δυνατοτήτων και στρατηγική αυτονομία είναι προφανές και αυταπόδεικτο.

Εκτός της ανάγκης για πολυμερείς συνεργασίες, επένδυση στις νέες τεχνολογίες και προσπάθεια προσέλκυσης νέων και φιλόδοξων επιστημόνων στην ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία, η τελευταία είναι απαραίτητο να τροποποιήσει τα επιχειρηματικά της σχέδια όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών στον πελάτη μετά την πώληση του αμυντικού υλικού και κατά τη διάρκεια της επιχειρησιακής του λειτουργίας μέχρι τον παροπλισμό του και την τελική απόσυρση. Έχει παρατηρηθεί ότι στον τομέα αυτό οι αμερικανικές βιομηχανίες έχουν το απόλυτο πλεονέκτημα, επενδύοντας σημαντικά στις πολιτικές διαχείρισης του κόστους πλήρους επιχειρησιακής ζωής (life cycle cost management), παρέχοντας πολύτιμες υπηρεσίες στους πελάτες καθόλη τη διάρκεια ζωής του συστήματος. Επίκεντρο της στρατηγικής τους αποτελεί ο πελάτης που θέλουν να είναι ευχαριστημένος και όχι το στρατιωτικό σύστημα που προσπαθούν να πουλήσουν. Αν ληφθεί επιπρόσθετα υπόψη ότι ο πελάτης σε αυτές τις περιπτώσεις είναι οι κρατικές οντότητες, οι οποίες λόγω φύσης και μηχανισμών δεν αλλάζουν εύκολα πολιτικές, σχεδιασμούς και συνήθειες, γίνεται εύκολα κατανοητή η μεγάλη πρόκληση και δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκές αμυντικές βιομηχανίες να διεισδύσουν σε αγορές όπου παραδοσιακά υπερτερούν οι αμερικανικές εταιρείες με τα ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχουν.

Στη σημερινή εποχή, ο συνδυασμός αύξησης του κόστους των σύγχρονων οπλικών συστημάτων σε συνδυασμό με την σταθεροποίηση ή εξαιρετικά μετριοπαθή αύξηση των αμυντικών δαπανών και προϋπολογισμών των ευρωπαϊκών κρατών, δημιουργεί την ανάγκη για εκτεταμένες συνεργασίες εντός της Ευρώπης, αλλά και πέραν αυτής, με σκοπό να δημιουργούνται ανταγωνιστικά προϊόντα που να ικανοποιούν τα κράτη-πελάτες. Στην κατεύθυνση αυτή αναμένεται να ωφελήσει ιδιαίτερα η ΕΕ με τις νέες πολιτικές της και χρηματοδοτικούς μηχανισμούς που διατυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, στο βαθμό βέβαια που τα νέα αμυντικά προγράμματα θα δρομολογούνται μέσω πολυεθνικών συνεργασιών και θα χαρακτηρίζονται από καινοτομία και τεχνολογική αριστεία. Για να επιτευχθούν οι

αναγκαίες πολυεθνικές συνεργασίες είναι απαραίτητο να ξεπεραστούν αγκυλώσεις και να δημιουργηθούν συνεργασίες μεταξύ των αμυντικών βιομηχανιών, χωρίς διάθεση υπονόμησης μεταξύ τους. Η περίπτωση του νέου μαχητικού αεροσκάφους της γενιάς (FCAS) αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση για την μακροήμερευση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Στο βαθμό που το πρόγραμμα καταφέρει να συγκεντρώσει όσο το δυνατό περισσότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις και ικανότητες στον κοινό σκοπό κι επιτύχει την ενισχυμένη χρηματοδότηση και από ευρωπαϊκά κονδύλια αλλά και τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας, θα αποδώσει ένα ανταγωνιστικό προϊόν που δεν θα υπολείπεται αντίστοιχων αμερικανικών προϊόντων και νομοτελειακά θα διεισδύσει και σε άλλες πλιν των ευρωπαϊκών αγορές, προκειμένου να χαρακτηριστεί ως οικονομικά βιώσιμο εγχείρημα. Ανάλογες πρέπει να είναι οι δράσεις και για τα αμυντικά συστήματα εδάφους και ιδιαίτερα τα μείζονα, όπως το άρμα μάχης νέας γενιάς, το οποίο ουσιαστικά θα πρόκειται για σύστημα συστημάτων. Η επιλογή αυτή είναι ανάλογη με αυτή του FCAS και παρουσιάζει το πλεονέκτημα της ανάγκης για συνεργασία μεταξύ διαφορετικών βιομηχανιών που θα αναπτύξουν αυτοτελή και ανεξάρτητα καινοτόμα υποσυστήματα, τα οποία θα πρέπει να ενσωματωθούν και ολοκληρωθούν μεταξύ τους σε ένα ενιαίο σύνολο. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται και στην περίπτωση αυτή των συστημάτων μάχης εδάφους η προοπτική οικονομικής συνεισφοράς από τους ευρωπαϊκούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς, με εύλογο αποτέλεσμα την ανάπτυξη και παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων μέσω βιώσιμων επιχειρησιακών σχεδίων.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι οι προκλήσεις που εγείρονται για την Ευρώπη με τη συνεχή αύξηση του δημογραφικού προβλήματος, τις συνεχιζόμενες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, καθώς και την οικονομική κρίση που δεν έχει ξεπεραστεί ακόμη, λειτούργησαν καταλυτικά στην εκπόνηση της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ, η οποία αναβαθμίζει τη σχέση της Ευρώπης με το ΝΑΤΟ, το οποίο παραμένει ο βασικός πυλώνας άμυνας και ασφάλειας για την πρώτη και λειτουργεί συμπληρωματικά με την ΚΠΑΑ, ενώ βασικός μοχλός στην περαιτέρω βελτίωση αυτής της σχέσης θα είναι η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία. Η σχέση αυτή θα λειτουργεί εποικοδομητικά για τη βιομηχανία δεδομένου ότι η τελευταία θα

γνωρίζει τις εξελίξεις και τα προγράμματα που τρέχουν εντός των δύο θεσμών, προκειμένου να προσαρμόζεται ανάλογα και να προετοιμάζεται κατάλληλα ως προς τις δομές της και την παραγωγική της ικανότητα, για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις και προδιαγραφές των προγραμμάτων που θα της ζητηθούν να υλοποιήσει. Στην κατεύθυνση αυτή τα προγράμματα PESCO της ΕΕ, τα αντίστοιχα του NATO στο πλαίσιο της Smart Defense και η φιλοσοφία Pooling & Sharing θα λειτουργήσουν υποβοηθητικά και παραγωγικά, ώστε να αποφεύγονται άσκοπες επικαλύψεις, σπατάλη πολύτιμων πόρων και παραγωγή αχρείαστων στρατιωτικών προϊόντων.

Κεφάλαιο τέταρτο

Συμπεράσματα-προτάσεις

Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση δύνανται να εξαχθούν τα κάτωθι συμπεράσματα:

1. Η ΕΕ, μετά τις ΗΠΑ που αποτελούν το πιο επιτυχημένο παράδειγμα ομόσπονδου κράτους στην ιστορία της ανθρωπότητας, συνιστά ένα πρότυπο υπόδειγμα διευρυμένου είδους συνομοσπονδίας δημοκρατιών. Αυτά τα κράτη-δημοκρατίες στην πορεία των εξήντα και πλέον ετών από την αρχική ένωση, έχουν σφυρηλατήσει τις σχέσεις τους, έχουν πετύχει εξαιρετικές συνεργασίες μέσω διαβουλεύσεων και αμοιβαίων υποχωρήσεων και το σημαντικότερο έχουν εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ τους. Παρόλη τη βραχύβια ύπαρξή της όμως, η ΕΕ έχει αποκτήσει παγκόσμιο πολιτισμικό εκτόπισμα, αίγλη κι επιρροή και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η κατ'εξοχήν Soft Power της εποχής μας.

2. Σε αντίθεση με τη Soft Power εκδοχή της κι αν ακόμη η ΕΕ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως Hard Power, δεδομένου ότι η ευρωπαϊκή αμυντική αγορά είναι σίγουρα μικρότερη σε σχέση με άλλες, το μερίδιο των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών συναθροιζόμενων κατατάσσει την Ευρώπη στη δεύτερη θέση των εξαγωγικών δυνάμεων στρατιωτικού υλικού παγκοσμίως. Το γεγονός αυτό από μόνο του αποτελεί μία πρόκληση για την Ευρώπη, η οποία πρέπει να βρει τους τρόπους να διατηρήσει αυτό το στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι κρατών που επιδιώκουν σταθερά να επενδύουν στις αμυντικές τους βιομηχανίες και να διεκδικούν ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς αμυντικού υλικού.

3. Ο χώρος των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών χαρακτηρίζεται από πολλές διεργασίες, μετασχηματισμούς, κοινοπραξίες, συγχωνεύσεις ή αποτυχημένες απόπειρες συγχωνεύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί τις τελευταίες δεκαετίες και αποσκοπούσαν στην παραγωγή καλύτερων προϊόντων που θα εξυπηρετούσαν τα εθνικά συμφέροντα πρωτεύοντως και τα ευρωπαϊκά σε

επόμενο επίπεδο. Το κόστος φυσικά λαμβανόταν υπόψη αλλά σε κάθε περίπτωση η ανάπτυξη συγκριτικά υπέρτερων στρατιωτικών δυνατοτήτων αποτελούσε κρίσιμη εθνική παράμετρο, που δεν μπορούσε να την ανατρέψει εύκολα η οποιαδήποτε οικονομική ανάλυση κόστους.

4. Ενδεχομένως η προοπτική και άλλων τολμηρότερων και μεγαλύτερων συγχωνεύσεων να μην είναι ορατή στον προβλεπτό ορίζοντα, οι διμερείς, τριμερείς ή και πολυμερείς συνεργασίες που αναπτύσσονται όμως μεταξύ κυρίως όμορων κρατών οδηγούν και σε αντίστοιχες συνεργασίες των οικείων αμυντικών βιομηχανιών με προφανή θετικά αποτελέσματα για την ενίσχυση της EATBB, αλλά και τους ισολογισμούς των επιχειρήσεων.

5. Οι συνεργατικές πρωτοβουλίες για την επαύξηση των ευρωπαϊκών αμυντικών δυνατοτήτων, αλλά και οι αντίστοιχες επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία έχουν πλέον στρατηγικό αρωγό την ΕΕ και τους νέους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς αυτής, με τη βοήθεια των οποίων δυνητικά έχουν περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας και παραγωγής καινοτομικών προϊόντων ή και παραγωγή προϊόντων διπλής χρήσης (dual use materials), τα οποία σε συνδυασμό και με τα αντίστοιχα προϊόντα του ευρωπαϊκού προγράμματος Horizon 2020 μπορούν να δημιουργήσουν μία ισχυρή βάση για περαιτέρω ανάπτυξη πιο πολύπλοκων και σύνθετων διπλής χρήσης προγραμμάτων, πάντα με την συγχρηματοδότηση της ΕΕ, τα οποία θα προσδίδουν ενισχυμένες δυνατότητες και σε θέματα άμυνας, αλλά και σε θέματα εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ. Ίσως να μην είναι πολύ μακριά η στιγμή που θα μοιράζονται δυνατότητες σε πολυμερές ευρωπαϊκό επίπεδο για θέματα όπως μεταφορικά αεροσκάφη, ελικόπτερα, υλικά υποστήριξης, μονάδες έρευνας παρακολούθησης και απόκτησης πληροφοριών (ISR assets), αλλά και άλλες, μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών χρηστών.

6. Η ανάπτυξη των σύγχρονων τεχνολογιών που συνιστούν την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση πρέπει να αποτελεί στρατηγικό στόχο της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, προκειμένου να διατηρήσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στα προϊόντα της. Η επένδυση στις υπόψη τεχνολογίες είναι ιδιαίτερα σημαντική και για έναν ακόμη λόγο: ακόμη κι αν δεν ευδοκιμήσει κάποιο

πρόγραμμα αυστηρά στρατιωτικού χαρακτήρα, η ευρύτητα χρήσεων και εφαρμογών των υπόψη τεχνολογιών, δεν τις “καίει”, ούτε μηδενίζει την επενδεδυμένη σε αυτές αξία, δεδομένου ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη εφαρμογών πολιτικού χαρακτήρα (spin-off τεχνολογίες).

7. Η έναρξη δύο στρατηγικών πολυμερών συνεργασιών για το μαχητικό αεροσκάφος της 6ης γενιάς (FCAS) με επικεφαλής τη Γαλλία και το HB αντίστοιχα, καταδεικνύει ότι δεν είναι ακόμη ώριμες οι συνθήκες για να ξεπεραστούν εθνικές αγκυλώσεις και να γεφυρωθούν συναινετικά οι ανταγωνισμοί που υφίστανται μεταξύ των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανικών κολοσσών. Κατά πόσο οι συνθήκες που θα διαμορφωθούν στο μεσομακροπρόθεσμο διάστημα αναγκάσουν τα συμμετέχοντα κράτη σε συνένωση των δυνάμεών τους και ομογενοποίηση των βιομηχανικών και τεχνολογικών δυνατοτήτων τους, είναι ένα ερώτημα που δεν μπορεί να απαντηθεί στην παρούσα φάση. Είναι όμως βέβαιο ότι θετική απάντηση στο ερώτημα οδηγεί σε περισσότερες συνέργειες, επίτευξη οικονομιών κλίμακας, ασφάλειας εφοδιασμού, μεγαλύτερα ανοίγματα σε άλλες αγορές πλην των ευρωπαϊκών, καθώς και στρατηγική αυτονομία για την ΕΕ. Αντίστοιχες απόψεις ισχύουν και για την ανάπτυξη των συστημάτων μάχης εδάφους, στα οποία συμμετοχή περισσότερων βιομηχανιών θα οδηγήσει σε πιο ανταγωνιστικά αποτελέσματα.

Συνοψίζοντας, η ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία μπορεί να χαρακτηριστεί ως αρκετά δυναμική με ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον, εφόσον διατηρήσει την επιστημονική και τεχνολογική της βάση, ξεπεράσει αγκυλώσεις που προέρχονται από εθνικούς περιορισμούς, εκμεταλλευτεί τα ευρωπαϊκά κονδύλια που αναμένεται να λειτουργήσουν θετικά και αναζωογονητικά, και αξιοποιήσει τις νέες τεχνολογίες που προσδιορίζουν την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση προς όφελος αμυντικών εφαρμογών και προγραμμάτων.

Προτάσεις

Οι προτάσεις που διατυπώνονται στην παρούσα φάση είναι οι εξής:

1. Ανάλογα με το βαθμό δέσμευσης και προόδου των προγραμμάτων PESCO, να εξετάζεται και περαιτέρω χρηματοδότηση, προκειμένου να δημιουργείται επιπλέον κινητροδότηση.

2. Να επανεξετάζεται ο προϋπολογισμός του EDF σε ετήσια βάση και να αναθεωρείται προς τα πάνω εφόσον υπάρχουν δυνατότητες, σε συνάρτηση και με το βαθμό ωρίμανσης και προόδου των υπό χρηματοδότηση προγραμμάτων.

3. Να επιδιώκεται βαθύτερη εμπέδωση της κουλτούρας σύνδεσης των πανεπιστημίων με τις αμυντικές βιομηχανίες μέσω ερευνητικών προγραμμάτων που θα χρηματοδοτούνται από κρατικά κονδύλια, προκειμένου να καθίσταται πιο ευχερής η προσπάθεια προσέλκυσης νέων ταλαντούχων επιστημόνων των πεδίων STEM στην αμυντική βιομηχανία.

Πηγές-βιβλιογραφία

Βιβλία - Περιοδικά - Άρθρα

Βοσκόπουλος Γεώργιος, «*Η Οικοδόμηση της Ευρώπης*», 2008, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Κοπά Μαριλένα, «*Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας*», 2017, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ

Λευκή Βίβλος, 2014, ΥΕΘΑ

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, «*Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα*», 2008, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ

ΥΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ, «*Εθνική Αμυντική & Βιομηχανική Στρατηγική*», 2017

Χειλά Ειρήνη, «*Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα*», 2013, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Armament Industry European Research Group, «*#20, Defense Industrial Links Between the EU and the US*», Sep 2017

Armament Industry European Research Group, «*#22, European Preference, Strategic Autonomy and European Defense Fund*», Nov 2017

Armament Industry European Research Group, «*#26, The European Defense Fund, Challenges and Opportunities for the Land Armament Industry*», June 2018

Armament Industry European Research Group, «*#34, PESCO, The Greek Perspective*», Nov 2018

Axelsson Mattias, «*Defense Industry Shift-From manufacturing to services, The FIND Programme*», Stockholm, 2001,

BIPE, «*European Defense Industry, Anticipating Restructuring*», 2008

Center for Strategic and International Studies, «*European Defense Trends*», 2010

Defense Analysis Institute, «*Prospects on the European Defense Industry*»

European Commission, «*Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the European Defense Fund* », June 2018

European Commission, «*Reflection Paper on the Future of European Defense*», June 2017

European Defence Agency, «*European Defense Matters*», Issue 13, 2017

EDSP, Report Summary November 2018, Brussels, «*Vision on defence related skills in Europe today and tomorrow*»

Istituto Affari Internazionali, «*Europe and the Future Combat Air System*», March 2019

Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 43/Oct 18

Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 45/Nov 18

Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 47/ Nov 18

Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 49/ Dec 18

Jane's Defense Weekly, Vol 55, Issue 51/Dec 18

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 1/ Jan19

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 2/ Jan 19

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 3/Jan 19

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 5/ Jan 19

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 6/ Feb 19

Jane's Defense Weekly, Vol 56, Issue 11/ March 19

Jane's International Defense Review, Vol 51/Dec 18

Jane's International Defense Review, Vol 52/Jan 19

Nugent Neill, «*PESCO, «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*», 2009, Εκδόσεις ΣΑΒΒΑΛΑΣ

PISM Bulletin, No 163 Dec 2018, «*PESCO, Perspectives for the European Defence*»

SIPRI Yearbook 2018, «*Armaments, Disarmament and International Security*»

Διαδίκτυο

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/12/11/defence-cooperation-pesco-25-member-states-participating/>

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-1269_el.htm

<https://www.defenseone.com/ideas/2018/05/ai-begins-reshape-defense-heres-how-europe-can-keep/148318/>

<https://www.defenseindustrydaily.com/indias-aerial-tanker-competition-05391/>

<https://www.ainonline.com/aviation-news/defense/2019-04-13/switzerland-starts-new-round-fighter-trials>

<https://www.ainonline.com/aviation-news/defense/2019-04-13/switzerland-starts-new-round-fighter-trials>

<https://www.airbus.com/defence/a330mrtt.html>

<https://www.flightglobal.com/news/articles/ila-eurofighter-to-upgrade-typhoon-engine-to-lift-s-448005/>

<https://world.eurofighter.com/articles/eurofighter-is-the-logical-choice-for-germany>

https://en.wikipedia.org/wiki/Dassault_nEUROn

https://en.wikipedia.org/wiki/BAE_Systems_Tempest

<https://navaltoday.com/2019/02/11/australia-naval-group-sign-future-submarine-contract-after-two-years-of-negotiations/>

<https://nationalinterest.org/blog/buzz/european-main-battle-tank-france-and-germanys-new-joint-super-weapon-25017>

https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence/skills_en

https://eu-ems.com/summary.asp?event_id=4370&page_id=9753